

BOTOND

SZÉPIRODALMI ÉS TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

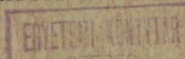
SZERKESZTI: SZALAY GYULA

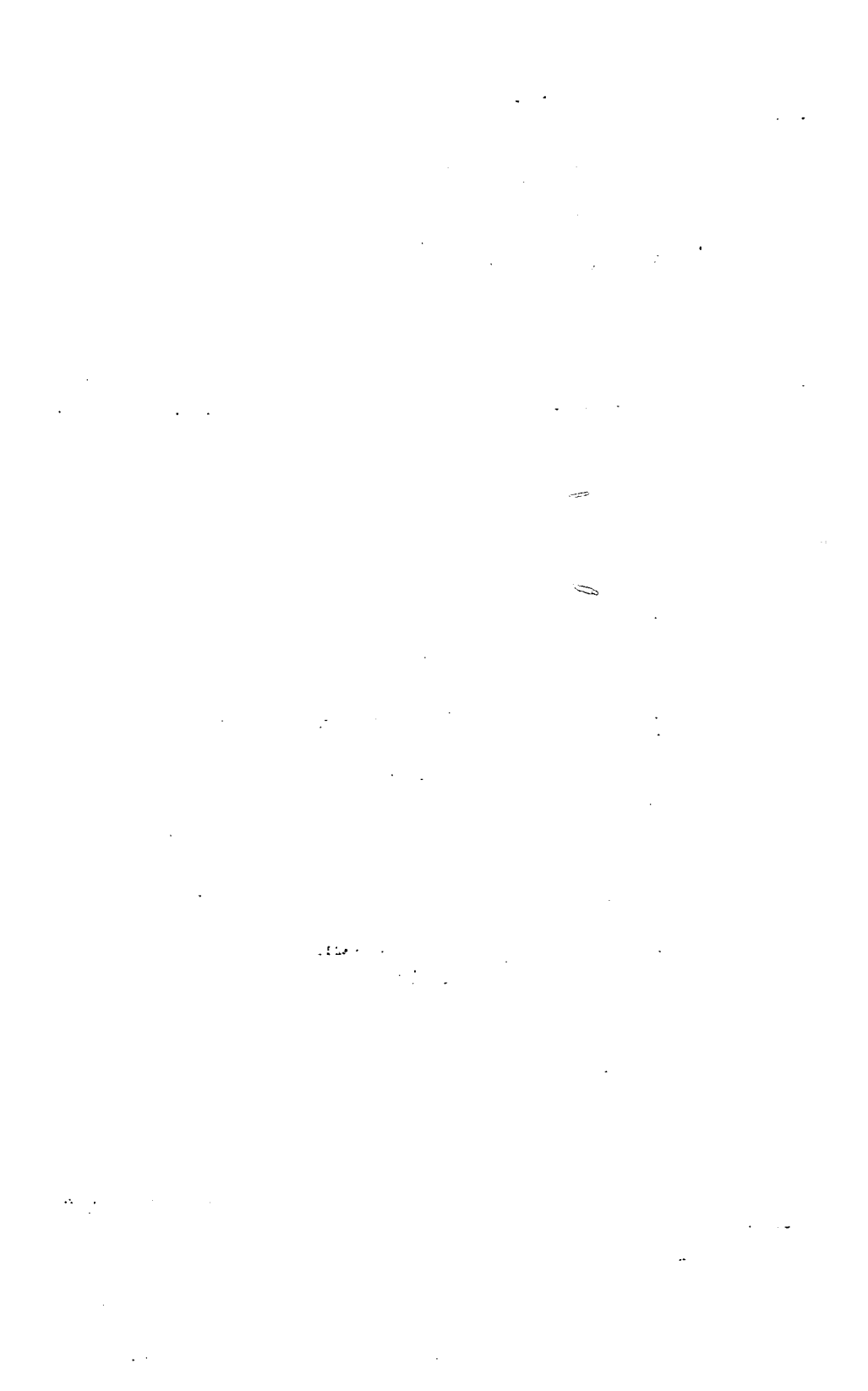
TARTALOM:

- SYGA: Mi történik velünk?
 RADVÁNYI SÁNDOR: Májusi sóhaj (Vers.)
 DOBOS LÁSZLÓ: Pénzes Péter szerencséje.
 GAÁL GYÖRGY: A mi nászunk (Vers.)
 SZALAY GYULA: A modern költészet lényege.
 KONCZ GYULA: Halálos büszkeség.
 DOBOS LÁSZLÓ: Költemények.
 MIHÓK BÉLA: Egy hadifogoly naplója.
 CSER JÁNOS: Budapeستől—Budapestig.
 MÓRA LÁSZLÓ: A tükör beszéde (Vers.)
 VÁRADI BÉLA: Két ember a gellérthegyi estében.
 POPITY IMRE: Római levél.
 PESÉNYI GIZELLA: Láttad-e? (Vers.)
 Innen—onnan. — Ifjusági élet.

KETTŐS SZÁM ÁRA 12.000 K   EGÉSZ ÉVRE 60.000 K
 Kiadja a Polgáriskolai Tanárképző „BOTOND“ Bajtársi Egyesülete

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, 1., Győri-út 13.

Szerkesztőség
és kiadóhivatal:
Budapest,
I., Györi-út 13.

BOTOND

Szépirodalmi és tudományos folyóirat
Megjelenik havonként

Egyes szám ára
6000 korona
Egész évre
60.000 korona

Mi történik velünk?

Főiskolánk állítólag agonizál. Ötven és egynéhány esztendő múlt s sokezer derék kultúrmunkás kitermelése után újabb feladatok megoldására nem tartják sem érdemesnek sem szükségesnek a felsőbb fórumok, ahol sorsunkat intézik.

Amikor ezt a részint fájdalmas, részint új perspektivákat nyitó eseményt regisztráljuk, az a meggyőződésünk, hogy emellett a nagyjelentőségű és legfőképen az ifjúság érdekeit támogató vagy veszélyeztető, elvileg már befejezett döntés mellett mi, az *ifjúság*, akiért ennek történnie kell, vagy kellene: nem mehet el minden hozzászólás nélkül.

A kérdéssel kapcsolatban három, illetőleg négy mellékkörülmény vár tisztázásra. Miért kell a szakiskola-jellegű főiskolai tanárképzőnek megszűnni és helyet adni a tisztán tudományos, elméleti szempontból, tehát magasabb képzést és látszólag, főként a nagy nyilvánosság szemüvegén keresztül, kedvezőbb kvalifikációt nyújtó egyetemi tanulmányoknak? Micsoda előnyök, illetőleg hátrányok származhatnak ebből a körülményből? Mit nyer, vagy veszít a jövőbeni státusz, illetőleg a hallgató generáció, *mint ifjúság* az új képzés és tanulmányi helyzet révén? S végül — bár ez momentán minket nem érdekel még — mi előnye, vagy hátránya lesz ebből a jelenleg legelterjedtebb magyar középfokú iskolának, a polgáriskolának?

Főiskolánk egész ötvenesztendő múltja alatt, amely időben több, többé-kevésbé jelentős reformon ment keresztül, úgy szerepelt, mint a szakpályára való előkészítés mintaiskolája, amiről nagyhirű pedagógusok, tudósok és a nemzetnevelés problémáival foglalkozó politikusok sem átalították elismerni, hogy jólszervezett voltánál fogva páratlan a maga nemében egész Európában. Hogy most mégis meg kell szűnnie, ennek két oka lehet: az egyik immanens jellegű, a másik a főiskolán *kívül* hordozza indítékait. Vagy azért kell megszűnnie, mert túlélte önmagát, mert a folyton felfelé ivelő tendenciát mutató polgáriskolák tanárainak nem tudja megadni azt a széleskörű, alapos képzettséget, amire azoknak a viszonyok különös alakulása folytán szükségük van; mert „*csak*“ főiskola és a státusz ebben — hiúsági értékelés révén — önmagának a kisebbitését véli felfedezni és ettől eltekintve, — az egyetemi kvalifikációtól esetlegesen anyagi dotációinak a felfokozását is reméli. Vagy azért kell megszűnnie — ez a főiskolán *kívül* eső ok — mert a néptelen vidéki egyetemeknek szükségük van egy felfrissítő és ereiket megtöltő injekcióra, amire a *mi* ifjúságunkat tartják legalkalmasabbnak.

Az előbbi ok önmagától elesik. Egy intézmény, ami ötvenegy esztendeig a tanárképzés eszményképe volt, aminek a mintájára épen a legközelebbi múltban állították fel a középiskolai tanárképzőket, nem válhatik csak úgy, egyszerre az ötvenkettedik évben fölöslegessé. A hanyatlásnak fázisai szoktak lenni s nálunk inkább felfelé ivelésről lehet beszélni. Különben is a polgáriskola nem fejlődött annyit és olyan mértékben, hogy elégtelen lenne az olyan képzés a tanárai számára, amit ebben a főiskolában nyújtanak. (Sőt az eredetileg hat osztályra szóló képesítés csak négy osztályban nyer alkalmazást.)

A másik ok általános, nemzetkultúrai szempontból kétségtelenül ideális felfogásból fakad: egy nyolcmillió, csonka országnak négy, egyformán tömött egyeteme legyen. Speciálisan a *mi* szempontunkból azonban a munkánk és jelentőségünk leértékelését jelenti, mert eszközök vagyunk, cél helyett egy olyan homályos és a gyakorlat által alig bevékelhető kísérlet érdekében, ami a megsemmisülésünket vonja maga után, de nem jelenti a másik ügy lényeges megerősödését. Meghalni pedig könnyű, de feltámadni nagyon nehéz!

Közbejázhatnak még takarékosági szempontok is; erre majd később fogunk kitérni, mint legjogosultabbnak látszó indítékra.

A második kérdés — amint azt megelőzőleg kitértük magunknak — az, hogy vajjon előnyök vagy hátrányok származnak ebből a reformból reánk nézve. (Kizárólag csak mireánk nézve, az egyetemek érdeke más kérdés.) *Tanulmányi* szempontból előny származnék belőle akkor, ha a polgáriskolai tanárképzés négy évfolyamos lenne. Akkor az az egyetemi hallgató, aki polgáriskolai tanár akarna lenni, ugyanazokat a studiumokat hallgatná végig, amit a többi, nyolcosztályos középiskolák tanárai: ezzel látóköre, szakképzettsége, intelligenciája bővülne. De erről — elvi okokból — nem is lehet szó. Semmi esetre sem lenne méltányos dolog, hogy a polgáriskolai tanár ugyanannyi ideig, sőt — ha történetesen öt-éves tanítóképzőt végzett, — sokszor tovább koplassa nyomorogva az iskolák és az egyetem padjait, mint a középiskolai tanár, aki nyolc osztályú iskolában korlátlan úr, míg neki, legfeljebb negyedik osztályos gyereket kell nadrágotlania. Ha pedig ennek a szempontnak az érvényesítésével a képzés megmarad az eddigi három évfolyamúnak, vajjon mit fog akkor a hallgató kapni az egyetemen? Egy, a többé-kevésbé egységes, középiskolai tanárnak szükséges studiumokba beillesztett, befejezetlen, torzó ismeretanyagot. Ezeknek a hiányait pótolhatja ugyan a rendelkezésre álló könyvtárak segítségével; de hol vannak a vidéki egyetemeken könyvtárak? *Pedagógiai* szempontból az egyetemi képzés ennek a szempontnak a teljes elhanyagolását jelenti, amit pótolhatnak esetleg a párhuzamosan felállított polgáriskolai tanárképző-intézetek, (amint ezt a középiskolai tanárképző-intézetek is próbálják tenni) de hol van akkor a takarékosági szempont érvényesülése?

Hogy mit nyer, vagy veszít az ifjúság, illetőleg a státus ebből a változásból, mi a következőkben látjuk: Az ifjúság kétségtelenül nyer azzal, — erkölcsi szempontból, — hogy a főváros izzó és izgató temperatúrája, mételyező élet- és világfelfogása alól felszabadulva, a csendesebb vidéki egyetemi városokba, tehát relative egészségesebb, magyarabb levegőjű városokba kerül, ami esetleg megrongált idegrendszerére, testi

konstrukciójára s így — közvetve — szellemi előrehaladottságára is kedvezőbb hatást fog tenni. Ezzel szemben elveszíti a fővárosnak, mint metropolisnak világnézetet adó, széles látókört, nehéz helyzetekben való találékonyságot, irodalmi ízlést és művészi intelligenciát fokozottabban fejlesztő közvetlenül érvényesülő hatását és elveszti azokat a megélhetéskeresési, nyomorenyhítő lehetőségeket, amelyekre diákszociális és általános nemzetgazdasági szempontból olyannyira nagy szükség van, bármennyire nem örvendetek is ezek tanulmányi, pedagógiai és egészségügyi szempontból egyaránt. Elveszíti ezenfelül az ifjúságunk, ha nem is fényűző, de biztos és nyugodt otthon adó internátusait, kies és budapesti szemmel nézve, egészséges fekvésű intézetét és elveszíti az egyetemen — ahol rendkívüli hallgató, tehát csak töltelek lehet — nehezen kiharcolt egyéni és erkölcsi súlyát, általános reputációját. Ezzel szemben a későbbi években, a társadalom laikus része által nyújtott esetleges nagyobb elismerés és megbecsülés nagyon sovány elégtételnek kínálkozik. És mit nyer a státusz? Megnyeri az eddig elleneszlő látszatot, a rosszhiszemű és irigy sokaktól kétségbevont főiskolai (egyetemi) képzettséget, ami utópisztikus fizetés-javításoktól (ami egyáltalában nem valószínű) eltekintve, teljesen a hiúsági kérdésnek az érvényesülése. Ezzel szemben elveszíti alapos pedagógiai szakképzettségét, kiszorítja önmagát a saját iskolájából és veszélyezteti a polgáriskola jövőjét. Mert próbáljunk objektívek lenni és mérlegeljük az előállható helyzetet. Hallgatóságunk — mondjuk — felerészben tanítói oklevéllel, felerészben különböző középiskolában szerzett érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik. Aki tanítói oklevéllel bír, már eleve a felét teszi az összes hallgatóságnak, ami még csökkenni fog az egyetemen történendő képzés esetén, mert hiúsági és gazdasági szempontok egyaránt közbe fognak játszani: az egyetemen rendkívüli hallgatónak lenni nem irigylendő állapot, különösen fiatal embernél, akinél az önérték túlteng. Aki érettségi bizonyítvánnyal rendelkezik, az eddig is csak azért jött hozzánk, mert olcsó állami kedvezményekben részesült és hamar diplomához juthatott. Ha az egyetemre kerül, nehezen elvégzett három esztendő után, — hiszen mindenkinek vágya: felfelé törni — már igazán nem kerül megerőltetésébe eltölteni ott még egy esztendőt és kész a középiskolai tanár. Ezekből a körülményekből pedig csak kettő következhetik: a már most is jelentkező tanárhány miatt a polgáriskolákban is középiskolai tanárokat kell alkalmazni, tehát a státusz önmagát szorítja így ki — hiúsága miatt — az iskolájából, vagy pedig odáig fajul a hiány, hogy ez a polgáriskolák teljes megszüntetését eredményezi, ami pedig a magyar kultúra ötven esztendővel való visszavetését jelenti.

Hátra volna még a közben felvetett takarékosági (szanalási) kérdés tisztázása. Le kell szögeznünk, hogy a minket és a polg. isk. tanárnőket képző főiskolák s a vele kapcsolatos gyakorlók megszüntetése az állampénztár szempontjából megtakarítást jelent. De próbáljunk disztíngváltni. Mi ill. ki kerülhet egy ilyen intézménynél költségre? A tanári kar, az ifjúság és (kis részben) az épület.

Egyetemi tanárképzést vele paralell polgáriskolai tanárképző nélkül nem lehet elképzelni, ami a jelenleg működő tanárok megtartását involválja, mert a vidéki egyetemek kevésszámú tanárral rendelkeznek.

Az ifjúság pedig mindentűt csak vegetáló testület marad, ha a világ végére viszik is, annak igényei vannak, amit ki kell elégíteni, ez egyrészt kötelessége, másrészt érdeke az államnak, az épületek pedig ezután is csak állami tulajdonok maradnak, ha más cím és jelleg alatt is, azokat ezután is csak karban kell tartani. Amint látjuk ilyen megoldással vajmi kevés, vagy éppen semmiféle megtakarításról nem lehet szó.

Végezetül még valamit. Azt mondtuk, hogy a főiskolánk megszüntetésének immanens oka vagy az, hogy nem felel meg tudományos szempontból hivatásának, vagy az, hogy az állam takarékoskodni akar. Ha nem felel meg mai formájában ez az intézmény feladatának, *nem megszüntetni, hanem fejleszteni kell*, ha pedig az állam minden körülmények között takarékoskodni akar: akkor ne tartson fenn külön a férfiak és külön a nők számára főiskolát. A *koedukáció* felnőtt korban egyáltalán nem veszedelmes, amire számos precedens van.

Az egyetemek érdekeire az a megjegyzésünk, hogy szép és hasznos dolog, ha az ország — kultúrfőlnye biztosítékául — négy tömött egyetemmel dicsekedhetik. De mi, száztagú kis csapat, ezeket a falakat be úgy sem töltjük, háromfelé szórva meg sem látszunk, elveszítve hitünket, megélhetésünket és egymást, számban megkisebbitve veszélyeztetjük a polgáriskola jövőjét.

Az állam épületének a szempontjából pedig vajjon mi a lényegesebb: a szépen tündöklő, lenge tetőzet, amit elfúj a gyenge szellő, vagy a biztos fundamentum, amire építeni lehet?!

Építeni a mainál is büszkébb tetőzetet?!

SYGA.

Májusi sóhaj.

*Május! te régi bűvös álom,
Te elszállt gyönyörű tavasz...
Az ifjúságom nem találok,
Bandukolok a nyári tájon...
Szívembe új vágyat fakassz!*

*Fehérfürtös akácvirágok
Temessétek el álmatm...
Míg múltam ablakántl állok,
S egy régi estre visszavárok;
Elszáll a dal, halk szárnyain...*

RADVÁNYI SÁNDOR.

Pénzes Péter szerencséje.

Irta: Dobos László.

Fergeteges jókedve kerekedhetett egyszer a Sorsnak és egy családot elkeresztelt *Pénzesnek*. Ezek a szomorú emberek mázsás teherként cipelték életükön keresztül a furcsa tréfából szerzett nevet. A világ gúnyos nevetését hallották fülük mögött s ha bemutatkoztak, keserűen torzult el arcuk, mert mindig megkapták a furcsa néven csodálkozók hatótáját. És így éltek már nemzedékek során keresztül, amikor megszületett a család megváltója, az utolsó férfi. Pénzes, aki végső családi fellángolásában elhatározta, hogy nevéhez dús vagyont szerez. De lassan-lassan negyven esztendő telt el születése óta s ő még mindig csak kaparászó hivatalnok volt az egyik pesti előljáróságnak. Évek torlódtak egymásra és Pénzes Péter hatalmas vágya, hogy gazdaggá lehessen, rögeszmévé súlyosodott a lelkében. Nem hazárdjátékon akart nyerni, *gyávább* volt; nem összekuporgatott fizetési morzsákból akart meggazdagodni, *türelmetlenebb* volt, hanem csak olyan egyszerű módon kívánt rengeteg pénzhez jutni, amilyent gyenge eszével el tudott képzelni s amely tehetetlen gyámságtalanságához leginkább megfelelt: szeretett volna pénzt — találni. Érezte, hogy el kell jönnie annak a pillanatnak, amikor szeme előtt sötétedik majd egy pénzes táská az ucca kövezetén s ő felveszi, sok pénz lesz benne, de az mind az övé lesz, csak az övé lesz!

Lassan annyira beleélte magát eljövendő gazdagságába, hogy gögös, dölyfös lett a reá váró vagyonra, mely boldogsággal fogja megjutalmazni őt, a sokat fáradó embert. Hivatalnok társai persze még jobban nevettek rajta; eddig azért, mert Pénzes volt és sohsem volt pénze, ezután pedig mert még dölyfös is lett csupán álmában beteljesedő gazdagságára és így olyan szánalmasan együgyű volt szegény Péter, aki úgy bízott abban a szerencséében, mely csak a névosztogatásig maradt iránta bőkezűen szeretetreméltó. Este ha kijött a hivatalos épület kapuján, mindig abban reménykedett: hátha ma! S így sohsem unatkozott. Állandóan gyalog járt, mert tudta, hogy villamoson hiába találna valamit, tizenöt-húsz szempár előtt nem lehetne észrevétlenül tartózkodni. Legtöbbször sötét, szűk uccákon járt, mert azt is tudta Pénzes Péter, hogy a körutakon hamarosan észreveszik az ilyesmit. De néha-néha mikor kikerült a szikrázó fényű utakra, hol feléje villantak a kirakatok, ilyesfélét dünnyögött:

— Te fény, ne neved; te arany, ne ragyogj; te szépséges világ, ne kiálts; te virág, cukor, gyümölcs, ne illatozz, mert szamarak vagytok! Szamarak vagytok mind! Nekem pénzem lesz és te fény, arany, szépség, illat ijedten görnyedezel majd előttem, amikor mindenható pénzzel megvásárollak. Ti rohanó, spekuláló emberek, ti is szamarak vagytok, de ez így van rendjén. Ti összehordjátok a vagyonokat könnyből, verejtékből, hogy egy uccasarkon elveszítsétek és én megtaláljam őket. Bizony Isten, szamarak vagytok! Szamarak! De ez így van rendjén.

A hullámzó körutakról sokszor tévedt vissza egy szűk ucca tájkára, amely bűzös és szennyes volt, két oldalán szürke arcú kőkaszárnyák nyargaltak az ég felé és úgy tűnt fel Péternek, mintha lecsapolt,

mély csatorna fenekén járna. De eljárt arra, mert egy ablak fakó-piros függönye mögül elő-előcsillant egy borzas szőke fej . . . Sokszor órákig is ácsorgott az ablak alatt, csak láthassa, de ha kimosolygott a sápadt lányka, ijedten húzta vállá közé kopott, öregedő fejét és sietve loholt tovább. Ilyenkor el-elhatározta, hogy nem megy többé arra a tájra, de ha megleti pénzét, a lányt magához veszi és ráhullatja mindet. Oly szép-kék szeme volt . . .

Másnap újra arra ment.

— — — — —

Egyszer késő éjjel tért haza. Előtte nagy társaság vonult be a kapun s mikor a házmester számára pénzt ráncigáltak ki zsebükből a férfiak, az egyik elhullajtott pár zöldhasú bankót. A házmester azonban észrevette és — régi becsületese ember volt — utánavitte az úrnak.

Óh, a szamárral! dünnyögte Péter, amikor ezt az „istentelen” cselekedetet látta.

Mérgelődve mászott fel a lépcsőkön. A dühtől nem tudott elaludni.

*

Hétfő volt. Egész nap esett az eső. Benn az íróasztalánál Péter azon tépelődött, hogy csak ma el ne veszítse az illető a pénzt, mert még eláznék és ő még csak hasznát sem vehetné. Még elképzelésben is borzalmasnak és végzetszerűnek látszott ez a fordulat. De mikor hazaindult, már szivárvány szalagozta az eget és biztos tudattal lendült neki az útnak, hogy aznap feltétlenül megleti megálmodott szerencsésjét. Mily fölséges gondolat! Koldusan elindulni a hivatalból és milliomosként hazaérkezni!

Az esti sötétség fekete ködöt szitált a városra. Befordult abba az uccába.

És egyszerre . . .

Nem, nem ez lehetetlen — hebegte önmagának Péter és olyanformán érezte magát mint a múltba, amikor egy régóta betegeskedő rokona halt meg. Hiszen várható volt, mégis mennyire lesújtotta a családot. A mikor beteljesedik mégis döbbenetes. És most is. Ezt várta egész életében, ami ott fekszik a járdán, de most, hogy ordít feléje valóságban az a fekete tárca, az mégis zavarba hozza és megrökönyödik a helyzettől. Csak egy lehajlás és az övé! Igen de nincs-e valaki a közelben? Nincs. De mégis. A kapuban, mely előtt a tárca fekszik, pipázva ujságot olvas a házmester. A nyomorult! Mintha csak azt a fekete pontot őrizné, amely egy ember számára az élet! Péter már oda is ér. A tárca mellett megáll, rágyújt, hogy addig kitaláljon valamit. Abban a pillanatban a feltérintő házmester is meglátja a földön fekvő tárcát. No most mi lesz, Uramisten?

Péter látja, hogyan rándul meg a házmester válla, amint nyúlna a zsákmányért. Farkasszemet néznek. Már mindent feltételeznek egymásról. Péter ugyan lehajolhatna s elmenekülhetne vele, de a házmester kiabálni kezdene, botrányt csapna, még tolvajsággal is vádolhatnák. Az rettenetes volna. Ellenben hirtelen kicsúszik kezéből az öngyújtó. Éppen a tárca mellé. Lehajol s mindkettő a kezében van. Remegő lábbal lép

tovább, amikor érzi, hogy megindul feléje a házmester. Nem mer felnézni, rettenetes súlyt, nehéz feketeséget érez maga körül. Vállán egy kezet:

— Uram, az a pénztárca . . .

— Miféle pénztárca . . . ?

— No, ne adja a gyereket, hát amit a kezében szorongat.

— Én — kezemben . . . óh én . . . hát valóban ott szorongatja a kezében, nemhogy zsebrevágta volna azonnal. Ott tágul, feketedik a kezében, szétterpeszti újjait . . . óh . . .

— Hát tesszen már ideadni, hallja-e az úr! — kiált most már gorombán a házmester, én majd elviszem a tulajdonoshoz, aki elveszítette, mert hát én a kapuból mindent láttam.

— De hisz nem is nyúlt utána — veti ellen Péter.

— Persze, mert az úr mingyá' elhalászta!

— Nem adom. Most maga akarja a pénzt.

— No de . . . Hogy még én? Ilyet ne mondjon még egyszer!

Rendőrt hívok. Ez mégsem járja.

A „rendőr“ szóra már verejték-gyöngyököt izzadt Péter homloka. Láttá amint összekötözik, a nép utána vihog és azt mondják rá: „Lopott!“

— Hát vigyük el ketten, ha ismeri az urat.

— Elég leszek én egyedül is, vagy azt hiszi tán, hogy nem adom oda, mi? Ilyet ne mondjon még egyszer. Alávaló . . .

Már húszan is körülállták őket. A házmester erős, fölényes hangja máris igazolta a saját igazát a tömeg előtt. A féltékenység, a megrettenés a bűnösség szava! Már a dagadt házmesterné is kinn visítózott:

— Hogy nem szégyelli, úriember, oszt lop!

— Hát lopott? dugták hozzá tizen is a fejüket.

— Hiszen csak rá kell nézni az éhenkórász képére, máris látni!

No de az uram nem hagyja elveszni az igazságot! — rikácsolt jobbra-balra.

Megérkezett a rendőr. A házmester beszélt.

— Hát nézze kérem lopott a gyalázatos. Elmegyek mellette, mert éppen munkából jöttem hazafele, — biz magamfajta becsületes szegényember két keze keserves munkájával szerzi a kenyérré válót, nem úgy, mint ez a semmiházi, no igen mert, hogy elmegyek mellette, hát csak érzem ám, nyúlkál valaki felém oszt mán huzza is kifelé a tárcámat a zsebemből. De, hogy uriember, oszt nem rühell lopni a piszkos. S hozzá magamfajta szegény kódistól.

Péter szeme előtt már összefolyt minden: a nagyhangú házmester, a hizott felesége, a szitkozódó tömeg, a fehérkeztűs rendőr. Néhanéha vergődve közberobbentett egy-egy ellenvetést a házmester beszédébe, de a tömeg dühe rácsapott. Már tanúk is akadtak, akik látták, amikor benyúlt Péter a házmester zsebébe. Egy lány hangja élesen csengett:

— Erre lófrált mindég, már gyanus volt mindenkinek. Igen rossz arca volt, úgy féltünk tőle. . .

Péter felriadt, ránézett a lányra: piros volt a szája, a haja szöke s festve az arca. Ő az! Óh, mily szép volt az ablakban s mire leért és beszélni kezdett, már uccalány lett. Szétfoszlott előtte minden. Hagyta, hogy vigye a rendőr.

A házmester lelkendezve futott a lakásába. Megállt az asztalnál és úgy bámulta a talált jószágot, lámpafénynél. Felesége a vállán keresztül kukucskált. A tárcsa a világosságnál már nem is volt bizonyos, hanem csak afféle olcsó jószág. De dagasztott! Kitérta . . .

. . . és szép, fehér papírlapok voltak benne tömötten elrendezve és hidegen nevettek a házmester tágra nyílt szemébe.

Egy tréfacsináló ötlete: szép fehér üres papírlapok . . .

*

Pénzes Péter megsemmisülve vánszorgott az őrszoba felé.

A rendőr vigasztalta:

No hiszen tudom én, hogy nem mind igaz amit a házmester összehordott, az ember látja azt, amit lát; majd eltussoljuk az ügyet, hiszen közös kenyéren élünk . . . no.

De Péter szeméből csak kicsordult a könnyű. Legszebb álmát, el-sikkasztott szerencséjét siratta.

A mi nászunk.

*Pirosan égő, csókot ígérő
Ajkadnak méze mámort kindló.
Végzetem üdve, sorsom hatalma
Vérszinű vágyak nász-nyoszolyáját
Keleti, színes csillogó gyöngyök
Ezrével rakja.*

*Asszony! a vágyám vágyad elébe
Suhanó sólyom-szárnyakon száll.
Asszony! a vérem véred kívánja,
Szerelmem izzó aranyfodl.*

*Mámorban égő, üdvöt ígérő,
Illatos, csókos nászéjszakán
Harmatos lelked, igéző vágyad
Csillogó, gyöngyös kéjoltárára
Leteszem váltságom: biborkoronám.*

GAÁL GYÖRGY.

A modern költészet lényege.

Irta: Szalay Gyula.

Kétségtelen, hogy a költészet lelki szükségletet jelent az ember számára s mint ilyen, törvényszerű vonatkozásban tartozik lenni a mindenkori ember érdeklődésével.

Korunk érdeklődése a dolgok lényege iránt nyilvánul meg a legnagyobb mértékben, mivel külső vonatkozásaiban már everesztí magaslatoakra emelkedett. Épen azért, mert a materializmus korából a transzcendentalizmus világába térült kutatni és felfedezni, vágyó gondolatvilágunk: senkinek sincs joga a transzcendentális problémákkal dolgozó ösztönköltészet — ahogy a modern költészetet általában aposztrofálni szokták — jogosultságát kétségbevonni. A költészet mindig a *kor* zenéje, ami megfejt és kifejezésre juttatja mindazokat az érthetetlen érzelmi momentumokat, amelyek a kor akarását irányítják s így független az egyes embertől, mert az egyén csak az összesség függvénye és tartozéka.

Ha ezekben sikerül halványan átlátnunk, hogy a költészet belső és külső konstrukciójának az eltolódása ellen minden vétő pusztába kiáltott szó marad, ha érezzük, hogy az értelemre fektetett, reflexív alkotás kora lejárt — legalább is a kor érdeklődésének mai állása szerint kétségtelenül és helyét szükségyszerűen foglalja el az érthetlent, szavakkal el nem mondhatót, a legrejtettebb lelki rezdüléseket érzékeltető, intuitív formakeresés ideje: lehetetlen nem éreznünk ennek a költészetnek a főbb belső és külső jellemével való megismerkedés szükségességét.

Már magának a fogalomnak az értelmezése is sokoldalú megvilágításra adhat alkalmat. Általában a modern költészet köpenyege alá szokták vonni — természetesen mi csak a magyar költészetre gondolhatunk itt — mindazokat a törekvéseket, amelyek szellemükben, tárgyukban és formáikban merőben eltérnek az aranyjános tradícióktól, a reflexív költészettől. Ilyenfórmán a fogalom körében hely jut a Kassák Lajos-féle zagyvaságoknak is, ami cseppet sem válik előnyére a jobb sorsra érdemes többieknek. Ennek a téves generalizásnak a közvetlen oka a külsőségek után való ítélkezés és a költészet szellemébe való *be nem* hatolás.

A „modern költészet”, nem lényegtelen külsőségekben, nyelvi abberációkban kifejezésre jutó, mindenáron való újszerűséget és affektálást jelent, hanem jelenti az intuitív szemlélődés és kifejezés diadalát. Az előtte való költészettől elválasztó mély határvonal az a tulajdonsága, hogy míg Arany János, vagy Petőfi Sándor lelkében egy-egy halhatatlan költeményének a gondolata egy külső, legtöbbször természeti tárgy, vagy körülmény látására, vagy hallására született meg, legyen az egy leány, egy temetés, egy virágszál, a tavasz, egy csárda, vagy bármely egyéb, — addig az intuitív költői alkotás külső ingerek nélkül, tisztán *lelki uton* teremti a maga alkotásait. Ady Endrének a ködös breton tengeren halott szerelmeseket vivő vörös hajója nem közvetlenül átélt benyomásokból keletkezett látomása — hiszen ő sem breton tengert, sem vörös hajót nem látott soha — hanem egy másképpen, mint szimbolikusan, nem érthető és magyarázható *lelki hangulatnak* szemléletes kivetítése a

műélvező számára. Míg tehát a reflexív költészet *külső* benyomások után alkot lelki hangulatot, (reflektál), addig az intuitív, a modern költészet, *belső, tisztán transzcendentális uton igyekszik lelki remegéseket és érzélem-állapotokat külső körülményekhez szuggesztív módon hasonlítani.*

A „modern költészet“ kifejezése tehát nem *csak* az új szavak idegenszerű zenéjét és nem is kassáklajosi zagyvaságot jelenti, hanem *belső, lényegbevágó eltérést is mutató irányzatot jelöl.*

A fogalomnak ilyen szempontból való értelmezésével, a modern költészet egyik jellegzetes tulajdonságát is megvilágítottuk. Ha tovább akarunk menni és törekszünk behatolni ennek a költészetnek a mélységeibe — mert ezek nagy számmal vannak — második tulajdonságul *az elgondolás és a kifejezés egysége* az, ami legjobban elüt benne a régebbi irányokban született termékek jellegétől.

Már Bacon megmondotta, hogy a szavak és a gondolatok sohasem fedik teljesen egymást. A gondolat annyira bonyolult lelki aktus, hogy az emberi értelem még nem emelkedett akkora magaslatokra, nem érkezett még el a fejlődésnek arra a fokára, amelyen képes lenne ilyen erősen összetett és természeténél fogva metafizikai természetű jelenséget pontosan és hiven reprodukálni. Még a legprimitívebb elgondolások sem fejezhetők ki a maguk teljes valóságukban. Ha pl. azt mondom, hogy „a fal fehér“, ugyanakkor momentán nem csak azt gondolom, hogy ott van egy fal, ami fehér, hanem egyben azt is *érezem*, hogy milyen messze van az tőlem és milyen kiterjedésű. A legegyszerűbbnek látszó elgondolásokban is van olyan gondolat alatti többlet, amit viszont kifejezni lehetetlen, mert ha elmondjuk, akkor már *többet* mondtunk el, mint amennyit elgondoltunk.

Ebből az egy példából is világosan átlátható, hogy ha már ilyen, egészen kezdetleges gondolatnak is vannak kimagyarázhatatlan, ösztönös részei, úgy fokozottabb mértékben jelentkeznek ezek a bonyolultabb gondolatoknál s főleg azoknál az elgondolásoknál, amelyek erős érzelmekkel is párosulnak. Amilyen mértékben csökken a gondolat egyszerűsége és világossága, fokozódik érzelmekkel való aláfestettsége, annál inkább csökken a lehetőség ezek kifejezésére.

Az intuitív költészet alkotásai — amint azt fentebb is említettük — a belsőből kifelé, tehát gondolati uton születnek. A gondolat, ami egy alkotásnak a megszületését inspirálja, bizonyos homályos érzéskörülményben küzd a kifejezés lehetőségével. Ez a küzdelem megmagyarázhatatlan, homályos lelkiállapotot teremt és ez a lelkiállapot *pszichológiai* (nem logikai) uton kapcsolódik bizonyos, a külső világban levő jelenséggel vagy körülménnyel. A műalkotó a lelki jelenséget, mint azt a külső életnyilvánulást vagy természeti jelenséget képzeli: így születik meg a *szimbolum*, ami a gondolat és a kifejezés tökéletes egységét jelenti. A szimbolum *többet* mond el, mind azok az egymás mellé rakott szavak, amik hivatva volnának a gondolatot tolmácsolni, de *kevesebbet* mond el, mint hogyha a gondolatnak kifejezetlen részét szavakba öntenénk, tehát tulajdonképpen a gondolat, érzés és a kifejezés teljes azonosságát jelenti. A modern költészetnek ez a szimbolikus uton való teremtés a második legjellemzőbb sajátága.

Amint azt fõntebb többször is említettük, az újfajta mûalkotás belülrõl kifelé folyó jelenség, tehát a külsõ világtól kapott közvetlenül, pillanatnyilag kapott benyomásokra nem reflektál, legfeljebb csak egy bizonyos idõ eltelte után, amikor ezek a benyomások már emlékképekké, tehát a lélek alkotórészeivé váltak. Ha ezt a tényállást igaznak fogadjuk el, ebbõl önként következõen magyarázható a modern költészet lényegbevágó harmadik ismertetőjele, ami a *tárgyválasztásban* jut kifejezésre.

Ha magát a „tárgyválasztás“-t, mint kifejezést vizsgáljuk, akkor az intuitív költészet szempontjából — érdekes — hogy éppen egy olyan kifejezésre találunk benne, ami nem fedí a mögötte levõ gondolatot. A „tárgy“ általában fizikai megnyilvánulást jelent, már pedig az intuitív költészet centrifugális ingerekbõl kapja alkotásaihoz az indítékot, tehát csak közvetett, az elõzõleg említett emlékképek révén van köze a külvilághoz. Itt a helyes értelemben tehát nem lehet szó *tárgyválasztásról*, hanem — nyakatekert szóval — csak a *lelkialapot kifejezésének* megválasztásáról. De éppen azért, mert az utóbbi kifejezés nélkülözí a könnyen érthetõséget, értelmezésünk után bátran élhetünk az elõbbi, materiát feltételezõ szóval is.

Tehát — mondjuk most már — a tárgyválasztása nem lehet más az új õsvényeken haladó költészetnek, mint ami lényege. Ha belsõ, lelki indítékokból táplálkozik és az így keletkezett gondolat és kedélyállapotának tökéletes kifejezésére is törekszik, akkor erre csak két, *az élet és a faji ösztönbõl* származó gondolatok és érzelmek alkalmasak. A belsõ indítékok szempontjából azért, mert ez a két ösztön az, ami *a priori* a tulajdónunk, ami velünk születik, aminek a kialakulásához nincsen semmi szükség a külsõ világ alakító és irányító hatására, a kifejezés-lehetőség szempontjából pedig azért csak ezek alkalmasak, mert ez a két ösztön és az ezekbõl folyó érzelmek s többé-kevésbé a gondolatok is minden emberben egyformán megvannak. A modern költészetnek halál-, szerelem- és erotikus költészete, a kozmikus világkép megoldhatatlan problémáit éreztetõ próbálgatásai nem minden áron való internacionalizmus, különcködés, fajtalanság és szenzitív képzelgések, hanem magának az irányzatnak a filozófiájából, a szellemébõl következõ törvényszerûségek.

Kevés önvizsgálattal is könnyen meggyõzõdhetünk arról — minden farizeuskodásunk ellenére is — hogy összes életnyilvánulásainknak a legvégsõ rugója az esetek túlnyomó százalékában az élet és a faji ösztön. Az életösztön az egoizmus, a másik az altruizmus (de nem az õnzetlen altruizmus) táplálója, ha nagyon kicsiny körben is. Éppen azért, mert önmagunk élete, gondolat és eszmevilága sem egyéb, mint örökös hánykolódás e két nagy ösztönnek a Scyllái és Carybdisei között, nagyon kevés jogunk van hátbatámadni azokat, akik ezeket az ösztönöket meg is szólaltatják. (Arra természetesen nincs mentség, aki meghamisítja ezeket a mindenáron való tetszés kedvéért.)

A modern költészet élet-halál és szerelemköltészete a modern ember arculatának a tükörképe s mint ilyen jogosult, sõt szükséges. Máshol van itt a hiba. *A modern embernek nem kellene olyannak lenni, amilyen.* A költészet nem tehet önmagáról, a költészet szent valami, aminek nem lehet szemtelenül hazudni: a költészet az élet tükre.

Ha ez a költészet mind pszichológiai alapjait, mind kifejezési keresését, mind tárgyát illetőleg, merőben új utakon jár: szinte kézenfekvőnek látszik, hogy ennek az új költészetnek új nyelvre is van szüksége. És ezzel el is érkeztünk ennek az irányzatnak a legszembetűnőbb, a laikusok által legtöbbet támadott, sokak szerint neveltséges tulajdonságához.

Előre kell bocsájtanunk, — hogy speciel a magyar költészet ezt a nyelvet nem termette: kölcsönözte. (Poe Edgar, Baudelaire, Paul Verlaine, Rimbaud, Tristan Tzara.)

De — bár ez a nyelv, alapjait tekintve, kölcsönként köpenyeg az ösztönök költészetének, ha végiggondoljuk ennek az irányzatnak előbb említett három tulajdonságát, lehetetlen nem érezni, hogy erre nekik szükségük volt és van. Alapjait tekintve, erősen emocionális természetű, kifejezés-törekvéseiben bizonyos transcendentalizmus nyilvánul meg, tárgyait a homályos ösztönök világából meríti. És most vajjon mi az a külső, hatásokban megnyilvánuló valami, ami leginkább képes ezekbe a minden tekintetben homályos, megmagyarázhatóságon túl levő értelmi és kedélyállapotokat őszintén interpretálni? A logikai törvények, tehát mesterséges szabályok szerint dolgozó beszéd, ami tisztán intellektuális folyamat és képtelen kedélyállapotokat tolmácsolni, semmiesetre sem az az eszköz, amivel teljes siker lehetne elérhető. Csak egy természeti jelenség van, ami felhossa az ösztönök világának csodalényeit a napvilágra: a zene. A zene az összekötő kapocs a kozmosz és az ember, az abszolút szépség és a közönséges között. Az intuitív költészet nyelve zenei elemeket is felvesz magába, ami nem rithmus, nem rím, hanem ami a rithmuson és a rímen túl van. „Valami, ami van, de csak hatásaiban észlelhető, ami, mint valami titkos fluidum körülöleli a szavakat, különös, megmagyarázhatatlan színt és illatot kölcsönöz azoknak. Sokszor megragadnak a műélvező lelkében egyes, értelem nélküli tört sorok, amik valami érdekes lelkiállapotot teremtve, a gyönyörűség bizsergésével futnak végig az idegeken.“ Ezeket a túlságosan rajongó szavakat Bremond abbé mondotta a francia akadémiában s most nem akadt egy új Boileau, aki magából kikelve elhagyta volna a felolvasó termet: mindenki egyformán helyeselt neki.

Érdekes, hogy a legtöbb ember ennek az elemnek a létezését vonja kétségbe, ami onnan magyarázható, hogy ennek az észrevételére határozottan kifinomodott érzékenység, más költők olvasása által kiművelt ízlés szükséges. Az nem frázis, nem is nagyképűség, hogy a modern költészet az intelligencia költészete, de azé az intelligenciáé, amelyiknek megvan a művészi érzékenysége is. Amint Leonardonak a Mona Lisáját, vagy a belvederi Apollót más szemmel nézi, értékeli és rajongja körül egy művész, vagy műbarát, mint egy közönséges halandó, úgy egy ilyen költeményt is más szemmel és másképen ítél meg egy művészi lélek, mint az, aki elvből ellensége.

A modern költészet szellemébe való behatolás minden kultúrembernek elsorangú érdeke, mert elevenen ható erők felett nem lehet — észre nem véve — napirendre térni. Minden művészi formakeresés jogosult, ami tiszta gyönyört okoz, a modern költészet is addig a határig, amíg — amint Tóth Béla mondja — az érthetetlen érzékeltetésére a teljesen értelemment nem választja.

Halálos büszkeség.

(2)

Irta: *Koncz Géza.*

Ezuttal azonban semmi különösebb szerencsétlenség nem történt, s most Laci ott törli izzadó homlokát a bakonybeli K... községhoz vezető országúton.

Rajta kívül még két fiatalembert látunk vele haladni. Az egyik nyurga testű, szép, még egészen gyermekarcú ifjú, kiben lomha járásáról és gubancos szőke hajáról az állatorvost, Czipczer Bélát ismerhetjük fel. — A másik alak — sötétbarna hajú, érett férfi vonásokkal bíró, széleskoponyájú és alacsonyabb termetű, de vállas, izmos teremtmény, — Gödör Pali, ugyancsak filozopter.

Természetesen a julius-végi forró nap nem egyedül Lacira ontja kíméletlen sugarait, amit a szó szoros értelmében: fényesen igazol a két utóbbi bőrén is tündöklő rengeteg vizgyöngy.

— Pfi-ij-ha! de kutya meleg van! — dühöng a testes Pali. De mondtam, hogy induljunk pirkadatkor! Muszáj ilyen hőségben másznunk! Persze ti nem hallgattok rám. Lusta disznók!

— Pali, ne izgasd magad, mert még jobban fogsz izzadni, — vágott vissza Béla. Egyébként nemsokára elérünk a fenyvesbe, s circa egy óra múlva már Hartwickéknál leszünk. — Sejtitek: hogy be fogunk lakmározni? — s nyelvvel egyet csettintett hozzá.

— No Béla, ha ezt hallotta volna Juci? ... Hát eddig terjed csak a te szerelmed? —

— Hát meddig terjedjen? Az asszony tudjon jól főzni s legyen szép teste, stramm lába. Kell ennél több? Mit bánom én aztán, ha buta és nem ért semmihez.

— Annyi bizonyos: nincsenek nagy igényeid, bár nem értem, akkor miért nem valami tenyeres-talpas Sárít csipsz magadnak, mért Juci körül forgolódsz? Jobban mondva csodálkozom, hogy Juci is így lát-szik gondolkozni.

— Van esze, barátom.

— S milyen jóban vagytok ti?

— Na-ná! — hát még azt se?

— Vagy talán az ajándékozott rajzért olyan nagyon hálás ő? — De te meg mért hallgatsz ennyire Laci? fordult aztán a szólítotthoz Pali. Úgy mész, mintha kánpadra vinnének, már két órája egy árva kukkot sem szólsz.

— Szó, ami szó: ilyen pokoli melegben elég masérozni ezen a vidéken, nem hogy még beszélgessek is. Pláne vitatkozni! ... Eleget izgultam a kollokviumok alatt; alig tanultam valamit: úgy mentem neki... — Örülök, hogy végre semmi gondom, hogy nyugodtan lehetek.

Pedig dehogy is volt nyugodt! Jobban drukkolt mint a kollokváláskor; hisz ép azért oly szóltan. — Neki nem lett volna gondja? De még mekkora volt! Hisz ama bizonyos levél óta folytonosan vergődik. Nem is volt egyetlen kalandja sem azóta. Megszűnt Don Juan lenni végkép. Most már tudta, hogy nagyon szereti Juckót; hogy ez

már nem afféle pillanatnyi bolondulás, milyenbe eddig volt része; hanem egy egész életre szóló halálos vonzódás. — Érezte: ha vágya teljesületlenül marad, soha boldog nem lesz ebben az életben... Pedig mily nagyok voltak erre a kilátásai!... Hát lehet oly hamar felejtteni a *nyomorú*lnak bélyegzést?

Nem is felejtette, noha mostanában már kevésbé érezte annak élet, sőt teljesen feledni vágyta. — De egyre gyötrődött a lelke; hátha más *valaki* nagyon élénken emlékszik még a szavaira, s akkor ez a *valaki* végkép elveszett számára. És e vesztséget oly nehéz volt elképzelni!

Félt rágondolni is, mert ilyenkor a szive facsarodott össze a tengernyi bánattól és kétségbeeséstől.

Most is ezek a gondolatok szegték szavát és élcelődő kedvét, mire pedig volt hajlama azelőtt.

— Elérkezik hát végre az óhajtott s félt pillanat! — Ó hogy dobogott a szive a közeledő nagy szcéna előtt... Pedig milyen régen várta már.

Hogy rászánta magát erre a túrára, annak főoka szintén ez volt. Gondolta, ha már egyszer a balatonparti Zánkában lesz, könnyen föl-rándulhat Hartwickékhoz. S tényleg így lett.

Miután néhány napot Zánkán, Pali nagynénjénél elszórakoztak — megelőzve őt — Czipczer indítványt tett, látogatnának fel Juciékhoz. Természetesen, hogy Koronczó és Gödör magukévá tették az eszmét, s következő nap délelőtt aztán útra is keltek.

A diskurzust folytatva már a sudaras fenyők és terebélyes tölgy s bükkfákból álló erdőben jártak. A levegő itt dús nehéz illatú volt, s a csend ünnepélyes, csaknem templomi.

Elhallgatva, mélyeket lélegzettek s elkalandoztak gondolataikon. Meglehet mindhárman a találkozás pillanatát színezgették maguknak.

Az erdő szélére jutva, egyszerre tárult szemük elé az alig két kilométerre fekvő község. — Mire a harangok delet kongtak: ők Hartwickéknál itták a nagyszerű hűsítőket, mesélve úti élményeikről, benyomásaikról.

X... , amelyben vagyunk, — eléggé népes, de még inkább terjedelmes bakonybeli község. Két részre tagolódik egy erős meredélyű lejtő által. A völgykatlanra néző alsó fele oly mélyen van, hogy Zánka felől jövet még templomát sem látni. Lakosai: magyarok s németek vegyest. Vagy három temploma van a községnek, csárdája azonban még több. Közülök a legjobb hírű, következőkép a többit forgalomra s egyszerűségeire nézve is túlszárnyaló: Hartwick Rezső, Juci apjának tulajdona

Minden bizonnyal hatalmasat lendít a vendéglő keresettségén messze földön híres konyhája, kitünő bora, de éppoly, vagy, talán még nagyobb mértékben járul hozzá a csendes humorú gazda szíves, megnyerő modora és három gyönyörű leánya. Azaz csak kettő, mivel a legidősebb lányt, Elizát már feleségül vette és magával vitte egy veszprémi orvos. Így két lány tartózkodott a szülői háznál: Juci és Magda, kik közt egy év különbség volt csupán az előbbi rovására. Ő volt tehát a legfiatalabb.

Mivel édesanyjuk korán elhalt s mostohájuk nem szeretett gyer-

mekneveléssel vesződni, amihez különben se sokat értett, édesatyjuk pedig a három tagból álló kiszolgáló személyzet mellett is erősen le volt kötve: kezdettől fogva másut, jórészt leánynevelő-intézetekben nevelkedtek, ahova a két lány jelenleg is be volt adva. Csak a nagyobb ünnepekre és a nyári vakációra jöttek haza. Ilyenkor aztán alig győztek a számtalan meleghangú invitálásnak eleget tenni.

Ezúttal szintén oda voltak egy régi barátjuknál, s csak félkettőre voltak haza jövendők.

Képzeltetik, Koronczó mily nyugtalanul és vegyes érzések közepepette várta ez időpontot.

Végre nyílik az ajtó. Lacinak a lélegzete áll el, s belép Juckó.

Át van már öltözve. Rajta rövid újjú kis fehérbabos piros ruha, fehér házi kötényke. Arcán először bájos naivitású, komoly meglepetés tükröződik, majd halvány pír önti el, s csakhamar utánozhatatlan hamiskás, mosoly kíséretében, kedvesen és graciózan nyújtja kezeckéjét az elé siető ifjakkak.

Midőn Lacira kerül a sor, ez úgy érzi, hogy a szive ki akar ugrani helyéből. De ennek ellenére megtörténik a kölcsönös üdvözlés, éppoly simán, miként a többié.

Ő valami csodát várt. Milyen csodát? — erre nem tudott volna felelni. Talán, hogy Juci az üstökébe fog csimpaszkodni, vagy hogy vele itt nyomban elsüllyed a föld, s így tovább.

De bizony, mindebből misem történt meg. S mivel e megnevelést oly lehetetlennek találta, hát akként szerzett kárpótlást (volt is mit kárpótolnia), hogy elhitette magával, miszerint az üdvözlés alatt őrá szikrázó szemekkel nézett Juci. S ez annyit jelent: még mindenre emlékszik; ergő: jó lesz bűnbánóan, szerényen viselkednie.

Azt persze nyomban elfelejtette, mihelyt ezt az ennivaló, drága kis huncut tündért meglátta, hogy talán neki is van miért neheztelnie.

Később, életének sok küzdelmes órájában eszébe jutott e jelenet. De minden máskép alakult volna, ha olykor-olykor láthatam volna őt!

— Ebéd idején nem sok említésre méltó történt. Ha csak nem az, hogy Laci alig fogyasztott valamit, még az állítólag Jucika által készített süteményből is. Téves ugyanis az az állítás, hogy a szerelmes férfiak (nem számítva ide a Béla féle vad, kamaszvágyú, sem pedig a viveurök szerelmes csoportját, akik valóban) mindent megessznek, Laci nem volt elkényeztetett gyomrú, odahaza és másutt is megette rendes adagját; Juckóéknál mégsem volt erre képes. Persze ezt csak az látta meg, aki jobban figyelte, tekintve, hogy igen lassan evett, s nem egyszer kellett rá várakozni.

Érdekes jelenség volt Béla. Ő kinek nagyétúsége köztudomású volt, szintén keveset szedett mindentől, s ezt is a legtúlzóbb és esetlenül természetellenes bókolásokkal kísérte. Midőn pedig — bár nyilvánvaló ugratási szándékkal — azt mondták a fogyni nem akaró száraz kenyérről, hogy azt Juci dagasztotta: hozzá fordult és erőltetett őszinteséggel kérdezte:

— Tényleg maga sütötte? — S midőn az mosolyogva igent hunyorított: nyomban három hatalmas karajt kergetett le mérhetetlen jónagyomrába. Elvégre kis idomítással még úgyes bohóc is válhat az ilyenből!

A legbölcsebb, mert legkevésbé szerelmes, Gödör Pali volt. Nagyon keveset beszélt, akkor is csak annyit, hogy ő nem tud sokat enni: s mindenből — kivéve a maradék kenyeret — kétannyit fogyasztott, mint az előbbi kettő.

Ebéd után átvonultak a szalonba diskurálgatni. Szó eset az irodalomról, művészetről, táncról, színházról, színészekről s valami kevés a politikáról. De ez röviden száműzetett.

Időközben a vendégek száma egyre nőtt. Eljött Vizi János, a sokgyerekes tanító, néhány jegyző, később Zselszky Zoltán, a fiatal patikus és a bután szerelmes (már t. i. a feleségébe bután szerelmes) fiatal férj, foglalkozásra nézve: körorvos.

Hogy ez utóbbi jelzett állapota ellenére felkereste Hartwickék férjekre veszélyes portáját: az nem egészen saját akaratából történt. Anynyiból volt része benne, hogy szívesen elborozgatott, ha felesége is küldte. Ez pedig gyakran történt, mivel az ifjúasszony únta már férjének áthatatos és változatlan szerelmét, s az állandó boldogságot és így folytonosan valami újra vágyódott. Ezt a mindig vasalt nadrágú és finoman parfümözött, piperkőc Zselszky Zoltán, saját becses személyében rövidesen meg is hozta számára. Ilyformán, míg Bogdán Béla, a szerelmes férj csöndes borozgatásba folytotta affölötti keservét, hogy szabad idejét nem töltheti felesége mellett, annak saját óhajára: addig az ugyancsak „szerelmes“ (noha már nem a férjbe szerelmes) asszony szórakoztatásáról ama bizonyos ifjú és „megértő“ lovag gondoskodott. Hogy jelen esetben elkísérte a felszarvazott férjet: az valószínűleg taktikából történt.

A társalgás egyre élénkebbé lett. A színházzal kapcsolatos témák egész föllelkesítették az elhízott háziasszonyt. Nagyban érdeklődött Koronczóéktól a bonvivantok, opera dívák és a legújabb operettek iránt.

— Tudják kérem, én mindig rajongtam a művészetekért. Valamikor kívülről tudtam az összes mozicsillag és hirneves színész nevét. Sőt legtöbbször még a szerelméről is tudtam részleteket!

Szuszogva, rendkívül komoly, fontos arccal adta elő ezeket, miközben folyton pislogott. Ha tokájára és petyhüdt bőrére izzadó arcára tekintett ilyenkor az ember: önkéntelenül a tele fazék, pöfögő kása jutott eszébe.

— De most sem vagyunk elmaradva! — folytatta.

Állandóan járatjuk a Színházi Életet és tudjuk mindig, hogy Pesten mi a divatos mozarab vagy operett.

— Ha az üzlettől ráérnénk, hát minden estét Pesten töltenék. De azért a szakácsolást is imádom.

— Emlékszik Vizi, hogy dicsérték a háború alatt hozám szállásolt tiszt urak a főztömet?

Az erre kapott általános — és nemcsak a tanító részéről történő — igenléseket, elismerő nyilatkozatokat valóban megérdemelte. Elsőrangú szakács volt.

— De sok munkát is ád az ilyesmi!

Hál' istennek Mari már egészen belejött, s így jut nékem egy-egy kis szabad idő. Csak a férjemen csodálkozom. Olyan közönbös a szí-

nészet iránt... Pedig különben okos ember és nagyon jó apa. Senki úgy nem szereti a családját, mint ő!

Emlékszem, mikor Magda és Juci még egészen kicsinyek voltak: mindig ő vigyazott rájuk. S ha később az iskolából megjöttek: akkor is taníttatta őket s játszott velük.

Én persze szeretem a gyerekeket, különösen ezt a Juckót, de nem tudok annyit foglalkozni velük.

További mondókáját azonban már csak a tizenkét gyerekkel megáldott, s a rengeteg gürcölésben megviselt, szánandó külsejű tanító hallgatta nagy bölongatások közt; amiért aztán, mint jelenleg is, kijárt neki a bor mellé olykor-olykor egy nagy tányér étel.

A korcsmárosné lágy szívű volt, sajnálta a nyomorgó Vizi Jánost. Ez meg a pótebédékért és vacsorákért szívesen és gyakorta hallgatta a háziasszony lánykori s egyéb történeteit. Így hát kijöttek egymással.

Az idő tovahaladásával a jelenlevőkön kezdett érezhetővé lenni a bor hatása. Mindegyik úgy szónokolt, mintha lelkes néptömeg figyelve zavaira. De mivel kivétel nélkül ezt hitték magukról: egymásra is alig figyeltek.

Az idevaló, harminc év körüli, örökké a szociálistikus eszméről, elméletekről szóló könyveket bújó, piros nyakkendő, szegényes külsejű, sápadt arcú, borotvátlan segédjegyző — ki mellesleg nagy szerepet álmódott magának az eljövendő világbéke és testvériesülés kivívása körül, — most erősen ágálva magyarázta, hogy az nem hátrány, sőt egyenesen becsülendő, ha valamely színész, pályafutása alatt sok férfivel szeretkezik. Ez a korszellem, a világszellem megértését és a fejlődés irányába való bekapcsolódást jelenti.

Szerinte ezek a nők szentek. S ha ő egykor meg fog nőszülni — erre azonban beteges, vézna teste miatt halvány kilátásai lehettek, — hát ilyen lényt fog nőül választani.

A segédjegyző fejtegetését aztán a helyeslő Zselszky fűzte tovább, kissé más oldalról szemlélvén a dolgok állását:

— Úgy van! Nincs nagyobb szamárság és önzőbb bűn, mint a féltékenység! Hisz annak csak örülni kellene, ha más ember is szereti valakinek a feleségét. Az okos házaspárok nem korlátozzák egymást vágyaikban és szabadságukban. S ez, a természet szent törvényének, a faj logikájának megfogadását jelenti csupán. A közfelfogás szerinti ideális, szép szerelem is hazudott valami. Felvett póz, amely sokaknak hizeleg. Alakoskodói sokszor naivak, sokszor önámítók, de mindig megcsalottak: mert csak folytonos elképzeléseiket élik, ebben élnek. — A meg nem hamisított életre bukkanás, ennek kényszerű élése: egy-egy csalódásként közelítgeti őket. — Nem akarjuk beismerni, vagy nem tudjuk meglátni, hogy ösztönösen őszinte élet-élésre vágyunk, s hogy játszott formák, pózok, szabályok, szokások: pusztán idő, élet és élvezet megrablások. — Ha pedig értékesebbek, több örömet okozók az ily ceremóniás úton elnyert élvezetek, kérdem: mi adja ennek magyarázatát? Két dolog szükséges: a pausa és a küzdés. Ezért volna hasznos és kívánatos, hogy saját belátása és képességei alapján az egyénnek juttatott működési körében produkált munkateljesítmény honoráltassék kizárólag, s ekként elzárva minden segédforrástól, egyéb lehetőségtől: bármely ember csakis munka, küzdés árán és a szükséges pausa után

jutna ahhoz az élet-élvezési alkalomhoz melyet ereje, ideje, képességei tesznek jogossá, de egyúttal határt is szabnak annak! Ez jelentené véleményem szerint, — a legnagyobb perspektívájú fejlődési lehetőséget az emberiség számára.

Dolgozz és szeress! — ezt kellene a maga mélységében átérezni minden embernek. —

Itt egy rövid szünetet tartva; leöblögette szomjas gégéjét két pohár valódi csopakival, aztán újult tüzzel folytatta:

— Milyen bolond némelyik ember. Hát lehet szexuális élet milyensége ok az elítélésre? Megvetésre? Szeretetmegnyilvánulás is lehet bűn? — Mi a biztos fokmérő? Az egészség? termőképesség? Hisz a raffinált élvezésmódok a szellemi fejlettség velejárói, tehát kultúrtermékek, s ezenkívül sokak által kívánatosak és gyönyörködtetők. Mi hát bennük a természetellenes? Mi az elítélendő? Nincs-e rengeteg moreri csinálmány, ami érték? S mi az érték? Élet-teljesség; ézerszínű, formájú élet-élés.

Persze előbbi és mostani fejtegetéseinek erős ellentmondását ki sem vette észre rajta kívül, vagy talán ezúttal, az éber és folytonos figyelmet szétmállasztó szesz hatása alatt még ő is összeegyeztethetőnek hitte.

— Dolgozz és szeress! — én megint csak azt mondom; szereteten érte mindenki megbecsülését, az Ember szeretetét.

Majd, főbekólintott logikájával ismét cinikus önimádatának énje legmélyébe ágyazott vágyai önkéntelen mentegetésére csúszott át, s erős meggyőződéssel szavalta azt a mondatot, melyben úgy hitte krisztusi horizontú megértéséről s szellemének nagyszerűségéről tesz vallomást:

— Helytelen erkölcstelennek bélyegezni és megítélni valakit — én szerintem — az élvezés-mód miatt! Legfeljebb, ha gyermek tudatlan, vagy beteg: segíteni kell rajta!

Bogdán úr e beszéd hallatára szörnyen dühös lett a vakmerő droguistára, s miután jó néhányszor boros poharának a fenekére nézett, megköszörülve torkát: felállt, hogy letromfolja kollegáját és hogy kifejtse csodás elméletét, amelynek eredetisége és klasszikus volta — mint hitte — tekintélyét hatalmasan fogja növelni, de egyúttal elégtételül fog szolgálhatni.

— Kedves barátom! nagy badarságokat mondottál, — kezdte el.

— Ha jól értettelek: te csak az ész akarod ápolni s az erkölcsöt mellőzhetőnek tartod. Ez pedig akkora tévedés, hogy erre már csaknem kétezer évvel ezelőtt fölhevítta Aristoteles kortársainak a figyelmét, mondván: „Az erkölcsi nevelés azért fontos, mert az ember, ha csak értelme művelt, könnyen a legmértéktelenebb és legvadabb lénygé fajulhat.“

— Világnézeti bázisom nékem is a haladás és produktivitás. Ehhez azonban megkívántatik a jó erkölcs; aminek letéteményese — szerintem —: a termékeny házasság.

Itt azután hosszasan fejtegette a szerelmes ember elfogult s együgyű túlzásaival: milyenek kell lennie az anyának, a férjnek; mit csinálna a prostitúció megszüntetése érdekében. Továbbá államilag, intézményesen; miként tiltaná az agglegéni életmódot, illetőleg redu-

kálná arra az esetre, ha beteg valaki, vagy ha a köznek akarja szentelni az életét. Ilyenkor persze kötelező absztinenciát képez, miként azt Tolsztoj hirdette, de természetesen az ifjan kiéltség kizárásával.

Végül a hitvesi hűség büntetésére tért rá. Ezt azonban már nem taglalhatta, mivel — az elméletét nem hogy nagyszerűnek, de egyenesen a haladás kerékkötőjének minősítő beteg jegyző, a bortól is lázasan — mind sűrűbben emelte fel tiltakozó szavát.

Majd beleszólt ismét a patikus, sőt az időközben magára maradt és jóllakott Vizi tanító úr is.

A zajos eszmecsere német dialektussal beszélő korcsmáros jól sejtő indítványa vetette végét:

— No, már mékint veszekedtek? Tyheerünk álsózni!

Hagyjuk itt a felszólításnak eleget tevő kártyázókat, s nézzük meg vajjon mivel szórakozik a fiatalság.

Még midőn a színésznőkkel kapcsolatos beszélgetés morális térre áttevődő vitává fajult volna, a pajkos Juci — ki már ismerte ezek lefolyását — elkialtotta magát:

— Jaj de szép napos idő van! Menjünk a kertbe! — Mire aztán tényleg kivonultak.

Eleinte sétálgattak; később azonban kis virágos kert padjain helyet foglalva: köztük is megindult a vita.

A lökést a naplopó foglalkozás révén fejét örökké szellemességében törő, nagy darab Zumpf József, a szomszéd falú segédjegyzője adta, ki, — zárjelben legyen mondva, — sokat ödögött Juciéknál, s mint utóbb kislát, nem egészen hiába.

Gödör Pali a vidék szépségéről áradozott, rá jellemző csinálnak látszó őszinte hévvel, mire a jegyző csaknem minden logikai kapocs nélkül, olvasottságát akarván fitogtatni, jelentősen fűzte hozzá.

— Nem hiába mondta Rousseau, hogy: „Vissza a természethez.“ De nincs is hozzá fogható szellem! Csoda egy tehetség! Micsoda világfelfogás! Micsoda tanok!? . . . Igazán isteni szülemények!

E páthossal szavalt ürességek kihozták a sodrából az eddig szótlán Lacit, amit fokozott Juckó elismerő arkifejzésének látása is.

— Hát egy ilyen lajhár arasson annak az édes kis tündérnek szeme láttára diadalt!? Hisz „buta, mint hat rendőr.“ És ennek igaza legyen, mikor ő is itt ül? Ezt igazán nem lehet tovább túrni! — vélekedett magában.

Noha Laci maga kedvelője volt Rousseaunak és sokat foglalkozott vele, most támadásra szánta el magát.

— Ugyan, micsoda tanok? — kezdte az ócsárlást. Van, kétség-telenül, sok szép gondolata, megvalósítható elve, s részleteiben élvezhető is, de hiányzik belőle minden valóban nagy, hogy az Ön szavaival éljek: „isteninek“ alapkövetelménye: az egység, az összhang.

Rousseau szélsőséges naturalista és szocialista lélek. Nem az érzések disharmoniáját jelenti ez? A természetes, ősi, primitív életet akarja visszahozni, amelyből száműzni kívánja a marakodó egymástveszélyeztetést, helyébe téve a kulturális fejlődés végcélját, a kiművelt agy — a gondolkodás legmerészebb eredményét: az altruisztikus mindenki-szeretést. — Lehet így a meglevő, a történelmi fejlődés eredményeként jelentkező korabeli állapotokat *jogosan* eltüntetni akarni? És lehet *indokolt*

az évezredekkel azelőttinek, a fejletlennek visszakivánása? — Végtelenül csodálkozom Önön, Zumpf úr. Hogy láthat valaki ilyen homályosan? Hogy lehet egy ilyen szellemet édig magasztalni, nagyságában egyedülállónak minősíteni? — Bocsásson meg! de igazán nem érthetek egyet Önnel. Ha Rousseau legalább, mint ember lett volna korrekt! De ráadásul ilyen proteusi jellem! — Igazán csodálom kedves jegyző urat.

— No hát hiszen nem mondom Önnek Koronczó úr, hogy nincs igaza: de hát ki van hiba nélkül? És elvégre: mért ne tévedhetett volna Rousseau? Hát egy Aristoteles vagy egy Nietsche is: nem tévedett? Nem ismeri Ön azt a közmondást, hogy: tévedni emberi dolog?

Laci újabb, s az előbbinél még kíméletlenebb támadáshoz akart fogni, de rápillantva Juckóra: észrevette annak kedvetlenségét, s torkán akadt a mondókája. Sőt már bocsánatot szeretett volna kérni előző szavaiért is.

— De hát miért néz Juckó mindig arra a ménkü hatalmas leányre oly szerelmesen, rá pedig sehogysem!?

Később a modern lyrikusokról kezdtek beszélgetni. Az előbbieket felejtő Laci nagy lelkesedéssel szólt Ady Endre szimbolizmusának mély szépségeiről s elragadtatva: *A vár fehér asszonya* c. hangulati remekmű kezdő strófájának szavalásába fogott:

„A lelkem ódon, babonás vár,

Mohos, gögös és elhagyott.

(A két szemem ugy-e milyen nagy?

Es nem ragyog és nem ragyog.)“

Még végére sem jutott az első szakasznak, Czipczer Béla — kit talán az bosszantott, hogy nem az állatorvosi szakma problémáit firtatva mellőzésre kárhordatódott, — gyerekes irigykedéstől, féltékenykedéstől hajtva, ráfördedt Koronczóra:

— Mit óbégatod annak a gerincbajos idiótának a verseit? Lát-szik, hogy buta filologus vagy.

Ez az éretlen kiszólás annyira fölháborította Lacit, hogy válasz nélkül hagyta azt. Egyúttal azonban végkép elment a kedve minden további szórakoztatástól, társalgástól. Mikor pedig Juckó megértő komolysággal, mondhatni némi vonzódással ránézett: szive oly édes-bús mártír kínnal telt meg, mint aminőt az április-vasárnapi zuhogó esőben érzett. Majd a könnye csordúlt ki, úgy el volt fogódva.

Ilyformán berekedt a közös témákról való csevegés. Zumpf Jóska csak Jucinak súgdosott, Béla képtelennek látszott új beszélgetési tárgyat adni; Gödör pedig, ki egy darabig Magdával trécselt, — már előbb visszatért a bentlevőkhöz. Most hát ők is követték.

Beesteledett. Összegyülekeztek a vacsorához. Ettek. Utána még rövid ideig még dalolgattak, szórakoztak; aztán a három pesti ifjúra, azaz a jó egynéhány órás gyaloglásukra való tekintettel szétoszóltak s nyugásra tértek.

* * *

Laci szemére jóideig nem jött álom. Béla már javában hortyogott, Pali is mélyen elszunnyadt, csak ő maradt ébren. Bántotta hogy nem szerezhetett bizonyosságot arról a szerinte: kettőjük vonzalma közt kina; falként meredező levélről.

(Folytatjuk.)

Én sohsem haragudtam.

*Ha sebesített buta ostor
És rám ütött az életkorbács,
Nem néztem hátra, tovább léptem,
Csak a szivemről hullt a forgács,
Én sohsem haragudtam.*

*Ha megcsaltak, nem hullt a könnyem,
Szántam a léha boldogot
És bocsánattal jutalmaztam
Ki álom közben meglopott.
S mikor lelkem tükrébe piszkolt
Szükagyú törpék tábora,
Letörültem s elmentem messze
Hová nem szdltt piszkok pora.
Én sohsem haragudtam.*

*Ha megmérgezték sebeim
Nagyképű ifjak és vének
Vigasz tavában megfürödtem
S ajkamon zengett az ének.
Ha hiú lányok, asszonyok
Nevették ferde arcom
Fójtogatott a fájdalom
A csóktalan kudarcon,
De sohsem haragudtam.*

*Üthettek merészek, gyávák,
Urak és proletárok,
Most már szegetten, béndn
Új szebb erőkre várok.
Én sohsem haragudtam,
De haragtalan szivem fájt
Egy titkos seb sajgott, tüzelt —
A vérző életem fájt.*

DOBOS LÁSZLÓ.

Szomorú Midás:

Régi-régi ismerősömről
Igy szól a krónika
„Amihez nyúlt, arannyá változott.“

Rajtam, rajtam is csodák ülnek
S kár a vergődő küzdés:
Elhervad minden, amihez érek.

Virágok, lombok, erdők fái,
Hajoljatok el tőlem
Néktek is őszi bánatot hordok.

Az én igazságom nem igazság,
A jóságom „hiú badarság“,
Szomorú Midás, letöröm kezem.

Sorsom ellen meddön kiáltok:
Kincses Midsra hullt az áldás
S a szomorúra az átok . . .

DOBOS LÁSZLÓ.

A sarki lámpa.

A sarki lámpa nappal szürke bádog
De este Nap helyett ragyog világot.

A Napot nyáron százszor is kiölnék,
Ha ő nem gyúl ki — botrányt csap a környék

Az ő világa ont az éjbe éltet
És meglesi a sötétbe bújt vétket,

Négy uccasorra szór egyszerre fényt:
Hazaküldi az eltévedt legényt.

Nappal csúfolják a hiúk körében,
Sarkcsillag részeg szemek tükörében

A lelke gyullad a lámpának éjjel,
Az szór fénykévét szerte-szanaszéjjel.

Mert ő az áldás, fényt árasztó béke,
A szürke lámpa éjjel környék éke.

Sötétben szeret csillogóan élni
Nappal alszik s álma: szép éjjelt remélni.

DOBOS LÁSZLÓ.

Egy hadifogoly naplója.

Irta: Mihók Béla.

(3)

A feledés szigete.

Öreg lakója vagyok már. Bár elfelejthetném, hogy élek, bár ne fájna a fájás, bár kihalt volna belőlem minden akarás, ne sorvasztaná vágy a lelkem, hanem mint a sok elmés őrült barrikádos világában megelégedetten játsza színes életét. Én is szeretnék boldog bolond lenni, magamnak bebeszélni, hogy nyugaton testvéreim várnak, hogy fajom erényéért bűnhődöm, hogy türelem, lesz még bűnbocsátás, szabadulás, lesz még szabadság, diadal, jutalom. Milyen jó is lenne boldog bolondnak lenni.

De mert nem vagyok őrült, de mert rabláncomat nem nézem aranyak, de mert kín a múlás, a várakozás, a jövő kételye szaggat, sorvaszt... éreznem kell a valóság őrült józanságát, a rabságot, a börtönt. Nyugatról nem hoz hírt a szél.

A feledés embervérvörös kaszárnyája a Káspi szűz habtestén mint mérges pattanás szemtelenül dagadt a kis piszok homokszigeten. Bent a rémségek házában tivornyás életét tombolta a Halál. Embertrapézokat alkotott a pusztulás s minden áldott éjjel nagy csámcsogással ette az éhes víz, az élettől jóllakott halottembereket. A nagy halottas ház tömve volt étellel. Emberi jajjok, sírások, fohászok kacagtak a penészes emberfogó tető alatt, nyomorúlt beteg mosolyok megfagytak a pusztulás bűzében. Emberketrecekben reszketett az élet, darócruhába vetkőztek a bűntelenek s a gyilkosok érmekekkel mellükön uralkodtak, törvénynevében gyilkoltak, pénzért, életük megélhetéseért míg a szerencsétlen politikai fegyencek reszkettek, bűnösök voltak, mert gondolkodtak... Hej Romanov Miklós meg ver még az Isten téged.

Vörös bugyogójú főhóhér büszkén jár a véres falon, szeméből vér éhsége ömlik s mint gerle galambok az ölyv portyázásán féltéken összebújnak fészükbe, szívek, érző fáradt, cafrangos szívek dobbannak a daróc alatt. Hány ártatlan, becsületes ember fog ma kimúlni a dagadt kéz alatt, hány gyermek lesz apátlan ma? hány hű hitves özvegy? hány anya fiatal?

Emberfogós kamarákban nyikorog a vas, porzik a rozsdá, ember, mint állatkertben etetéskor az állatok, bőgne, bődülnek.

Emberi bögéstől reszket a könyörtelenség vára, ahol kinyílik az ajtó, oda csak a halál megy, sírnak, könyörögnek a gyengeszívűek, bődülnek, bömbölnek a bátrak s a pusztulás előzenéjében, mint veszett tigrisek törlik magukat vasrácsos ajtójuknál a bezárt szerencsésebbek... szeretnének segítségükre menni a kivégzetteknek, nem bírják nézni a kegyetlenséget.

Ez az élet őrülték háza, hol józanak, normálisak a szerencsétlen, kényszerzubbonyba zárt bolondok s őrülték, rémségig elmebetegek a kínzó ápolók, a gondozók, az orvosok.

De ni! Mi az? Emlékezés a feledés szigetén? Mi az?... mintha ágyúörgés... és a másik pillanatban egy gránát az udvarra le is csap... a vörös bugyogós főhóhérból nem maradt semmi más, mint

egy pár elégtételt adó vércsepp és egy hosszú felszakadt fohász a megmaradt szívéből.

Mi az? Mi történt? Az Isten haragja csapott be?

A porkolábok szétfutottak, a katonák, őrk az őrfalra szaladtak, hogy lássák mi történt, hogy tudják, kit kell tovább szolgálni. A halálból visszajött megtört roncs emberek kiegyenesedtek, megrázták börtönetvektől szeretett bozontos hajukat, mint csapdából szabadult oroszánok sörényüket s kezdték egymásról leszedni a láncot, kötelet... ölelték, csókolták egymást az életre éledt rab emberek... nem tudták mi történt, csak érezték, hogy nem halt meg számukra az élet.

Második... harmadik... negyedik, tizedik lövés... a bűnvár megrepeg, a véres fal megreped, megnyílt répedéseken kukucskál az élet a halál ölébe... nyílnak az emberi ketrecek, az előbb még hóhér, most már barát, szolga... hóhérok öltöztetik a rabokat... beszélgetnek, nevetgélnek, kedveskednek, mintha nem is hóhérok, hanem pincérek lennének. Mi történt hát? Nem tudja senki? De igen! itt kiabálják: Éljen Kerenszky!

A feledés szigeténél három komor hajó horgonyzott... megmentőink, az élet táltosai.

A halál markából kilopott emberek nem voltak emberek, valami mások, valami felségesebbek, csupa szívek: úgy örültek, sírtak, nevettek, csókolódtak, kacagtak, ölelkeztek, ugráltak, imádkoztak, úgy, hogy a felszabadító matrózok is velünk sírtak, nevettek.

Hogy micsoda érzés szabadnak lenni, azt nem lehet sehogysem leírni, azt nem lehet érezni másnak; az valami földöntúli, azért az örömért sokat kell szenvedni.

Hajóra küldtek, szabadon, lánc nélkül. A börtön katona-parancsnoka átdöfött szívtelen szívvel hörgött a kinyitott vár kapujában, nem törődött vele senki, egy-egy elkeseredett megkönnyebbülve belérúgott... s elégtételt érzett szenvedéseiert. A vezető hóhérokat megláncolták ledobott láncainkkal s vitték őket a hajóra... feledni?... mi örültünk neki s képesek lettünk volna a matrózoknak segíteni.

A nyílt tengeren voltunk. A sziget, a megbukott múlt bűne elbújt szegyenében. A Káspi, mintha nem Káspi lett volna, mintha nem víz a tenger, mintha azúr selyemfátyol lett volna az ég s a nap mint egy érett asszony életet árasztó emlője a horizontra dülne, hogy életre éhes sovány fiait megetesse. Mintha a hajó hajóhinta lenne, hol a boldog, gondtalan gyermekek tündérszínes képzeletükkel magukat megannyi hősnék, lovagnak látják. Hinta-balinta, csacsogja a jászpisz víz, hinta-balinta itt az ezerszínű élet vegyéték, hinta-balintá nevessetek, örüljete, játszódjatok tovább!

A fedélzetén megtudtuk, hogy ki a „Kerenszky”. Áldottuk érte, hogy megmentett pusztá nevével bennünket, hogy felszabadította népét, nem álmodta még akkor senki, hogy ez a férfi, a hőstelen vitéz eladja jüdáspenzen hazáját.

Krasznovodszki kikötő, a pokol kapuja, most mennyország. Nem vár a gyilkosok vonata, kocsí ablakán nem éktelekedik a vasrács. Most itt mindenki oly jó, mindenki oly kedves, drága. A hóhérok ma kiszolgálók, fáradhatatlan kedvességgel mosolyognak, hozzák a teát,

udvariasak, mert a börtönviseltek ma az urak, irigylésre méltóak, a Tegnap szolgálai Ma is szolgák maradtak.

Indulnak a lettek földje felé. Megyünk Kerenszkyhez, hogy megköszönjük neki szabadságunkat, visszaadott életünket, megyek, hogy segítségével elhagyhassam végre a maga győzelmében mámorosan gyönyörködő Idegent . . . megyek, hogy hazamehessek.

Aszhabad, Mero, Szamarkand, Csernajevo, Taskent-túrkesztáni rabságom győzelmes útja, mint egy hosszú rózsás kerti út mentél el mellettem, azt hittem, hogy szépségekben utoljára gyönyörködtem, hogy bódító, vonzó, meleg ázsiai gyönyörű bújáságotokat már csak emlékemben fogom tártani . . . Tévedtem . . . keservesen csalódtam, mert még hosszú göröngyös, kínos négy évig tespedtem köztetek. Gyönyörúségek, buja gazdagságok, szépséges szép valóságok az angyalok pokla, ördögök mennyországa lett.

Orenburgig jutottunk. Állj! tovább nincs út. Itt a világ vége. Túl a más világ. Moszkvában más lett az úr. Kerenszky megszökött . . . halál a gazra. Éljen a nép egyszerű fia. Lenin az új cár, a kommunista, ő adja a békét, az életet. Az életből halál lett s belőlem földönfutó. Mert egy bűnöm volt, nem voltam szemtelen hazug szerencsevadász, nem úsztam az árral a barrikádos utcák pocsolyájában. Nem mentem a győző fosztogatókkal kincseket vadászni, helyette a szerencsétlen gazdagok sebeit kötöztem. Mások dicsőséges múltjának selyemfátyolos zászlaját dugdostam, ártatlan bűnösöket oltalmaztam s még hozzá tiszt voltam . . . elfogott a nemezis.

Évekig jártam a torturákat, lökdöstek, szidtak, küldtek utcát sepreni s a jó öreg muszka generálisokkal fütüürészve tisztogattuk Szkobelevben a kommunisták piszkát . . . Alázatos voltam . . . gondoltam elfelejtenek . . . de nem, mindennap jobban megismertek s végre túsznak ki-neveztek. Féltem s büszke voltam rá . . . Megyek . . . vasrácsos kocsiba . . . rohanok a jövőbe . . . nem bánom, sőt örülök, hogy tovább visznek, hogy egy állomással közelebb leszek vagy az élethez, vagy a halálhoz.

Moszkva, Novoszpászki kolostor, szept. 15.

Új lakásom a híres Novoszpászki kolostor, Moszkva legöregebb történelmi maradványa. 1457-ben inkább várnak, mint kolostornak épült, hogy az akkor még csemete városokát keletről a kutyafejű tatárok, nyugatról pedig a hevesvérű, virtuos lengyelek állandó fosztogatásaitól megvédje. Később, mikor Moszkva uralma megszilárdult, az elhanyagolt várat szerzetesek vették gondozásuk alá és kolostornak alakították át.

Ma a vérben fürdött örvöngő világváros szívében mint egy megkövült, kegyelemért esdeklő kolosszális emberkéz mered az égnek öt tornyával e kolostor. De messze van az Isten tőlünk s az embervérrel itatott bástyák ezer halál fényképei. Itt emberi vadállatok emberi játékokat játszák s nap nap után friss gőzölgő piros embervérrel meszelik a falakat.

Ez a hatalmas kővár belül is egy temető.

Cárok, cárnők, fejedelmek, nagyhercegek, hercegnők, politikai nagyságok, hadvezérek porhüvelyét őrzi fantasztikus sötét titkaival. Mennyi rejtelem és ismeretlen borzadály, bűn és erény van egy I. Péterrel elte-

metve. Ki féltve őrzött újításaiért nemcsak egész Oroszországgal szembe-
száll, hanem szerelmes hites feleségét itt a kolostorban tartotta zárva,
legkedvesebb szemefényét, a fiát pedig lefejeztette, mert félt, hogy halála
után a minden újítást utáló maradi fián kolosszális munkája zátonyra
fog jutni. Vagy mennyi szerelmi titok, édes értékes pásztor órák-rózsá-
színű emléke van I. Erzsébettel, II. Katalinnal, I. Zsófiával elásva. Egy
egész kis hadsereget lehetne szervezni a sok névtelen, cárnői gondokat
űző vitéz gavallérokból s a szerelmi vezérkar Arlov, Potemkin, Zotov,
Byron, s Volinszkyből állana. És így a sok temetkezéssel a kolostor a
véres orosz történelem megbecsülhetetlen dokumentum tömege lett.

Kitört a forradalom. Moszkvában is gyűjtött, pusztított, sepert
mindent a Szabadság. Forongott, égett a város és e borzasztó pokoli
mennnyországbán, itt örömmámorban csókolták egymást az emberek,
amott haláltól hörögve mondták egymásnak Istenhözadót. A pillanatok
éveket szültek. A percek új életeket teremtettek. Égett, ordított, örvön-
gött minden, csak az örültek lehettek józanok, mert nem értettek mind-
ebből semmit. Az égésben megégett a titulus, a póz, az etikette, a
cafrang, győzött a természet, az állatiasság, az ember. A népakarat mint
láva öntötte el a várost, igazság lett az igazságtalanság.

A kolostor udvarán, este hat óraker, mikor „appel“-re csengetnek,
valóságos történelmi látványosság tárul szemem elé. — Szűk, sötét cel-
lákból sápadtan, görnyedve bújnak elő a börtönlakók.

Itt áll velem egy sorban a két Galicin herceg, Bei Machamed
Achim, Buchara trónörököse, Marozov textil király, többszörös milliárdos,
Bruszilov generális, kit mindenki ismer, generális Vinilovszky, a leg-
frissebb lengyel hadifogoly, Voroncov, gróf Széchenyi magyar huszárfő-
hadnagy, Kacsalov, Sztaniszlóvszky, Gyagya Koszta s egész gárdája még
az orosz színész fenoméneknek, költőknek, festőknek, százai a tölem
messzebb álló ismeretlen orosz, lengyel, angol, francia lett, litván, finn
japán, perzsa, örmény, tatár, üzbec, buchár, gruzin stb. katonai és pol-
gári tuszoknak.

Én mint turkesztáni, természetes, hogy a mohamedánok társaságát
keresem. A szeszélyes sors kiismerhetetlen útja összehozott Achun Beiel,
kit még Bucharából jól ismertem.

Most, hogy a korona lehült Allahtól fölcent, Mohamed fiának,
Turkesztán szent fejedelmének, kincses Buchara teljhatalmú emirjének
turbános fejről, (ezer szerencse, hogy nem a fejével együtt) a váromá-
nyos egyszerre halandó emberré satnyult, sőt mi több, közönséges
börtöntöltelékké és így barátságunk közt most nincs semmi akadály.

Este, mikor rámfolyik a sötétség, s a csendben mint feneketlen
tengerben fuldoklom, mikor börtönöm rácsa mint vérszomias vámpirfog
harap a lelkembe s szívja maradék elernyedő vérem — élek! .. élek
a halál szerelmes karjában s mérhetetlen távolságban búcsut int felém
piros, meleg életem.

Bagariabúzü csizmás örök hordják szét az olajos meleg vizet. A
lukullusi ételektől megcsömörlött inyenc trónörökös-gyomor most korogva
várja a rablevest. A 27-es cellában hárman vagyunk: Achun Bei, Aka
Ali Szackuz (az emir volt hadügyminisztere) és én. Achun Bei, egész
nap motyog és sétál a szűk ketrecben, mint egy raboroslán. Ali Aka

imádkozik, selyem kaftánját már fényesre térdelte, a kereszttelen mohamedán jaszpisz rózsafüzért, mint a motolát pergeti és ha elszakad, összeköti. Én csinálom a legtermészetesebben. Eszem, ha van mit. Ha nincs lefekszem és alszom. Most is enném valamit, ha volna, de még fekete kenyér sincs. Mind a hárman türelmetlenül várjuk az őrt, ki vederbe hozza a levest, a másik pedig a rácson dugja be, a három mosolygó, drága, meleg szalmacsutakos rabkenyeret... És ime, nem hallom, de érzem, hogy a bagariás őrtünk közeleg.

Minden szem a rácsra szegeződik, — az éhes rabtigrisek nézhetnek etetés előtt így ki. És tényleg! Egy! Kettő! Na? Na! Naaa?!? Hol a harmadik? Az őrt továbbhaladó léptei mint egy halálmadár vigyorgása csikorog végig a folyosón. Két kenyér! . . . csak kettő! . . . és nem három! A meglepettségtől megdermedve, mint három Lóth-szobor bámultunk a ránkröhögő két hasadt szalmacsutakos kenyérre. Két élet és egy halál! De kié ez a drága rabbilincses átkozott élet, s a minden kint, szenvedést megváltó iszonyu halál! Egymásra nézünk. Achun Bei könnyezik, érzi, hogy a legnagyobb eshetőség ránehezedik. Ali Aka lehuny szemmel imádkozik, én leülök és írok. Egy gondolat tölti meg zsufolásig a szűk kalitkát: „Hátha én?“ Órák telhetnek el, senki sem szól egy szót sem, mindenki gondolkozik: „Hátha én?“ Nem evett senki semmit, mindenki jóllakott.

A kolostor elcsendesedett. Az őrt monoton járása kong a folyosón. Néha itt-ott egy-egy ideges neszt hallok, amit csak kitanult vén börtönlakó tud észrevenni. Érzékemet a végtelenségig feszítem, fületem a kőpadlóra szorítva hallgatódom. Más cellákba is kevesebb kenyeret tehettek, mert az egész épületben az ideges halálfélelem vibrálását érezni: úgy látszik, ma éjjel bő aratása lesz a halálnak. Minden cellában csak egy gondolat uralkodik, az őrt néma csönd mindenkinek fülébe ordítja: „Hátha te?“ Rövid, ideges mozgások hallhatók mindenfelől. A 26-osból kopognak: „Csak egy kenyér . . . Várjuk a halált! Szökés lehetetlen!“ Távolról zajt hallok, — susogás, pisszegés, elmosódott hangok. A kolostor revolveres hóhéranak hangját jól ismerem, s most meg éppen megismerném millió hang közül is . . . de nem . . . nincs köztük. Közelednek. Katonák, börtönőrök . . . orvost visznek valakihez . . . szerencsés haldokló . . . Már nemsokára hajnalodik. Az átkozott csend tombolja orgiáját, nem bírok már tovább hallgatódnizni, megsüketít a csend, szeretnék kiabálni, ordítani, őrdjengeni, de nem lehet, mert szegény Achun Beit elnyomta az álmom. Kisírt szeme csak félig van lehúnyva, boldogság sugárzik arcáról, forró Bucharában járhat, vagy az emiri palotának egyik szőnyegtengerében elnyújtózkodva gyönyörködik legkedvesebb felesége, Illa erotikus táncában. Ali Aka Allah-val ajkán szendereg, — a félelmetes hadúr mint egy ágról szakadt dervis, Koránját és imafüzérét kezében szorongatva alszik.

Érzem, hogy kifáradtam, az írás megerőltetésembe kerül, a lámpa is kialvófélben van. A két kenyér históriája egész beteggé tett. De hátha mindez alaptalan félelem? De a 26 is halált kopogott . . . bátorítom magam: hátha nem én leszek! A csend kezd nyomni. A mennyezetről mint fekete gyémántszem csepeg lomhán, hosszú egyenletes szünetek közt a nedvesség vize s kőpadlón milliárdnyi molekulára esik szét. E

lomha, egyenletes cseppekben számolom az időt, tudom, hogy minden cseppel közelebb vagyok vagy az élethez, vagy a halálhoz és ez a bizonytalanság tartja bennem a lelket. Számolok, érzem, hogy számolás közben lassan elnyom az álom.

Szeptember 16. Reggel 4 óra.

Naplóm mellett mélyen aludtam. Ébredésem rettenetes. A borzalom és hála vitustáncot jár megkínzott lelkemben. Cellámban egyedül vagyok. Achun Bei és Ali Aka képzelt mosolygós arcai nevetve hívnak, hogy tartsak velük s csak akkor eszmélek a rettenetes valóságra, mikor kába fejemet az ablakrácshoz ütöm. Még el sem búcsúztam tőlük. Állati ösztön kerekedik felül bennem, örülök a rongy, nyomorúlt életemnek. A két kenyér! De minek ez a két kenyér, ha mind a kettőt megölték? Cellám zárja pattan és egy szuronyos katona áll előttem. Toromon lecsúszott az állati mosoly... A halálfélelem körmöli agyamat; szét szeretném tépni, torkát átharapni, megfojtani életem legnagyobb ellenségét, ezt az ártatlan rongyos katonát, — rettenetes erőt érzek karomban; várj, egykönnyen nem adom meg magan.

— Igyom Pán! — szólta ravasz alázatossággal a vérszomjas katona.

— Hová!? — kérdelem durván, elkeseredetten.

— Ahá! Maga még nem tud semmit.

Kész voltam a legrettenetesebbre, éreztem, hogy rá kell ugranom, megfojtanom, vagy a tiz körmömmel kaparnom a szemét.

— Ha-ha-ha s hogy meg van ijedve kedves elvtárs! Ne féljen, nem falhoz, a vasúthoz megyünk... Petrográdra s onnan lehet, hogy hamarosan haza.

Ökölbesorított kezemből kiszaladt az erő, fejembe az előbbi rettenetes gondolatok, mint földrengéskor a házak, összeborultak, nevetni akartam, de sirtam, táncolni szerettem volna s helyette a kőpadra lerogytam.

— Csört vozmil van egy kis mahorkád, Tovarisz?

— Van — feleltem magánkívüli bambasággal.

— Hoccá ide!... meg a két kenyeret is ám, mert hosszú lesz még az út.

— De hol van a két társam? — kérdeztem halkán, mint aki felelettől fél.

— Azok a muzulmán kutyák? Azok?... hüty, tyü-tyü — kezével felfelé mutatott — elmentek a másvilágra. Minek is barátkoztál velük, hisz te nem vagy burzsuj.

— De... igazán?... izé... hebegtem...

Na hozd a kenyeret. Pajjigym! szólta az ör, s barátságosan a vállamra ütött... felkent az életnek.

(Folytatjuk.)

Budapesttől—Budapestig.

Irta: CSER JÁNOS

(5)

Kisapostag előtt ért utól bennünket az este. Öküz, mint a napos szállásmester, besietett a közeli faluba, hogy valami régi ismerősehez beajánljon mindnyájunkat. Mig odajárt, mi összecsomagoltunk, a csónakokat a közeli fűzesbe cipeltük, s jól megéhezve elindultunk immár harmadik szállásunkra.

A következő nap históriáját Buxus (Szakál) írta be a naplóba; igyekszem lehetőleg szószerint idézni.

A szíves házigazda alánkalmolt az „első ház“-ban s úgy aludtunk a puha, zizegő szalmán a mestergerendáig dagadó dunnák között, mint „az ides téj“ (ahogy erre mondják). Igaz, hogy a fülledt júliusi éjszakában mind besavanyodtunk reggelig, de Csöbi folytonos kukorikolására mégis kibubódtunk úgy 8 óra körül s kedvező széllel, vitorlával elindultunk. Mert ekkor már az 507-esnek is volt vitorlája; Kari addig mesterkedett, míg ágakból, meg az egyik sátorlapból önálló vitorlássá nem alakította a mi csónakunkat is; s volt öröm, mikor a „vitorlás versenyben“, jó néhány hosszal lehúztuk Csutiékat. Később, mikor a reggeli szél csendesedni kezdett, hatalmasan eveztünk.

Itt van Dunaföldvár — szólt Kari nemsokára. Érdekes ez a várhegy a parton: egyszer már aludtunk itt egy barlangban. Különb. barlanglakások is vannak benne. Általában gyakori erre Tolnában a magas partokba vágott pince, kamra, sőt lakás is.

Ez régen lakott hely — folytatta Csöbi. — Anamatia volt a neve a római időben. Az Árpádok alatt erős földvár állt itt. Innen van a neve is. Később, a kurucok idejében is szerepelt.

— Hahó! Hahó! — hallik egyszercsak a Dunán a kiáltás; egy másik regatta tartott felénk.

— Egy cserkésztabort kerestünk, — mondják — nem látták az urak valahol a part mentén? — Utbaigazitjuk őket s kölcsönös kikérdezés után tovább hajtunk. A nap mind magasabbra hág, mindjobban süt, szinte hallatszik zsírunk sercegése. Mi kezdők ugyancsak nyögünk az erős iramban, az evezőlapátok tempós csattogása fel-felriasztja a parton nyugodtan álldogáló gémekeket, mire lackós komolysággal kelnek légi útjukra. Mindenki kérdezi: messze van-e még Paks — mert az legközelebbi kitzűzött pihenőhely — s Csöbi mindegyre hajtogatja hogy 10 km. Még egy félóra múlva is 10 km. Ordasnál, mint az ordasok szenvedünk a melegnek miatta, mikor Pufi kutató szeme valami meszszire virító fürdő toilletteken fennakad.

— Azok nők ott, gyerekek s minthogy már régen nem beszéltünk nőekkel, ami tudvalevőleg annyira fontos egy férfi életében, különösen akkor, mikor férfitársaságban van s erősen hajlandó az eldurvulásra, mint a falat kenyér, indítványozom, hogy kössünk ki s tartsunk egy kis fürdőrasztot — beszélt Pufi filozófus hanglejtéssel, egyre fürkészve,

hogy vajjon minő társaság lehet a parton, mert a Duna közepéről nem igen lehetett látni. Mire kiértünk a partra, már Pufi is „csak“ fürödni akart s a mázsás zsidó nők megszemlélése után, kik közel sem voltak hasonlatosak az operabeli Zsidónő-höz, mély undorral, két motorral, tejes benzindözzel elhajtottunk Paks felé.

Morton — akinek az apostagi este volt a keresztapja — és Csöbi, elmentek bevásárolni; addig a társaság másik fele átment a szemben levő nagyszerű partra s mire a bevásárlók megérkeztek, készen volt az első sátor is — mert ismét borult, dörgött a távolban — és az első kemeence is, úgy hogy a parton strandolók bámulatában megismétlődött a borjú és az új kapu meséje.

— Cigánypecsenye lesz krumplival — jelenti be Csöbi az étlapot s rögtön rá parancsolgatni kezd, aminek a következménye az lett, hogy mindegyik csak a másikat biztatta, de maga semmit nem tett. Végre Csöbi maga látott a hús megszósásához — nem tudom mire gondolt, mert jól elsózta — Öküz meg zsirt tett fel a lábosban, a többiek a krumplit meg a tüzet vették gondjaikba, déli 4 órára sikerült is nyélbe-ütnünk az első tábori ebédet. — Közben azonban az ebédelni hazatért fürdőzők ismét visszajöttek s csakhamar színes hölgyfűzér szegélyezte a kellemes homokú partot. Pufi egyre idegeskedett, végre kitört s a homokba vágta húsforgató villáját, feljajdult:

— Három napja nem beszéltem nővel! Engedjeteek hozzájuk!

Itt aztán „kifejtette“ a naplóíró, hogy sem Pufit, sem őt, Buxust nem lehetett visszatartani, mert csónakba ültek s két hölgyet, akik egy Csöbi nevű ladikban folyton előttünk cirkáltak, formálisan üldözőbe vettek. Rohantak le, rohantak föl, lihegtek, izzadtak, összeütköztek s mi addig felváltva forgattuk a húst, s gyönyörködtünk a távcsővel a nagy hajzában, aminek az ebéd elkészülése vetett véget.

Igaz, hogy egy kicsit sós is volt, meg égett is a távcső mellett sült pecsenye, a krupli meg olyan zsírosra sikerült, hogy önteni lehetett, de azért hirmondónak sem maradt belőle vacsorára. Hogy milyen fölséges lehetett, Csöbi kijelentése igazolja, miszerint erre az ebédre Isten ellen való vétek lett volna vizet inni. El is indultunk négyen, s „rövid“ másfél óra múlva rá is akadunk valami csárdára, ahonnan nem mertünk visszaindulni, félvén, hogy megszomjazunk, mire ismét visszatalálunk. Csak a fenyegető eső bírt rá mégis bennünket, hogy estének előtte elhatározzuk a visszatérést, s a kiruccanás következményeképen a „Négyek Társasága“ engem mint a túra főkönyvelőjét, megbízott a négyes számla megnyitásával.

Az esőt ígérő égbolt, meg a pompásan álló sátor, azt az elhatározást érlelte meg bennünk, hogy ma már nem megyünk tovább, itt töltjük az éjszakát Pakson. Megírtuk a napi póstát, Pufi, Csöbi meg én kicsiptük magunkat s átmentünk a városba, egy kicsit „széjjelnézni“. Annyi volt a zsidó, mint a rosta lika. Legokosabbnak láttuk a Hangya boltossal szóbaelegyedni, aki készséggel szolgált felvilágosítással a városra vonatkozólag: alapos magyarázata nyomán hamarosan ráakadtunk a legjobb boráról híres kiskocsmára. Hazafelé meglátogattuk a polgáriskola igazgatóját, Csöbinek valamikor tanára volt. A legszebb nyári este tárult fölénk, mikor a Duna-korzóra visszaértünk. Inkább csak

sejteni lehetett, milyen sokan sétálhatnak a sűrű lomboszatú fák alatt, mert még a lámpák sem tudták áttörni a dús lomboszatát, amelyeknek védő, titkos sötétjéből kiszűrődő csendes beszéd, lázas suttozás andalító zsongásban egyesült a távolabb csendben dudorászók dalával s a halkán csobbanó habokkal. A Duna széles tükrén vékony aranyhíd remegett, a másik parton égő tábortűzünk képe nyújtózkodott remegve felénk, mintha hívogatott volna már a hazatérésre. Vissza is mentünk s lefeküdtünk először szabadban a puha homokba levert sátorban. Igaz, hogy csak négy számára volt hely de azért keresztbe-kasul, mint a hasábfák, hatan is elfértünk.

Az ötödik napon keserű szájjal ébredtünk fel. Korán felkeltettek bennünket sátorhasadékon belopódzó szunyogok az agyat fűrészelő muzsikájukkal kiverték fejünkől az álmosságot. Gyönyörű reggel volt a tegnapi szép estének folytatása s azzal a reménnyel indultunk útnak, hogy a mai napon sem fogunk megázni. Jó adag reggeli evezés után Úszódon tartottuk meg az első pihenőt, ahol Buxi, mint a soros menázszi-mester a Pakson vásárolt fonott üvegben — becéző néven csak demikének mondtuk — igazi jó falusi tejet liferált.

Később pörkölő meleg lett. Szegény Buxit, aki nem igen volt még benne a napfürdőzésben, véresre égette a tűző nap. Sokat szenvedett, mert az egyik égésből még ki sem gyógyúlhatott, már újabb, melegebb napra virradtunk. De túrt némán, szó nélkül; csak az éjszától irtózott, mert akkor rá kellett feküdnie sebes tagjaira. Most is a folyton növekvő hőségben az iránta érzett kíméletből szünetet szavaztunk.

— Igazán meg vagyok illetődve nemcsaltonismustoktól — kezdett Buxus szónokolni — de nekem erős a gyanum, hogy ebben a pihenő megszavazásban nagy része van a ti lustaságtoknak is. — Minthogy igaza is volt.

És gyerekes hancurozással belevetettük magunkat a hús habokba; Fadd alatt a nagy átvágás elején finom szemcséjű zátonyok vannak ahol több kis mellékág van a zátonyok között. Ezekben lubickoltunk és innen is indultunk tovább. De ez lett a vesztünk. Abból az okoskodásból kiindulva, hogyha nem ökvetlen szükséges, ne evezzünk, a vitorlákra, meg a viz sodrára bíztuk magunkat s csendesen szunyókáltunk a tüzes napsütésben: közben nem vettük észre, hogy egy holtágba kerültünk. Volt riadalom, mikor néhány sűrűlódás után fennakadtunk és a sekély vízben nem tudtunk tovább menni.

— Mondtam, hogy ne vitorlázunk, mert akkor mindig hajlandók vagytok az ellustulásra — veszekedett velünk Öküz — most majd legalább felfelé eveztek. — És szomorú szívvel dolgoztuk le a réven azt, amit a vámon nyertünk.

Itt Tolna körül valamikor nagy vargabetűt írt le a Duna, ma a „nagy átvágás“-nak nevezett csatornában közlekednek a járóművek, a tolnai kis ágban már az evezős csónak sem tud végigmenni. Igazi vad vidék! Hatalmas darabon fekszenek a kalocsai érsekség erdei; húsz kilométer körzetben sem találni falut az egy Bogyiszló kivételével. Csak itt-ott van egy erdészház vagy halásztanya, amelynek a gazdái sokszor, a tavaszi áradások idején — mint az egyik idevaló erdész mesélte —

még a lakásukból sem tudnak kimenni: egy végtelen tenger közepén gubbasztanak.

Erősen dél volt mikor az egyesült Duna—Sióág torkolatát hangos csatakiáltással üdvözölhették. Nyugatról, a meghasadt erdőn keresztül elég erős árammal torkollott be a Duna—Sió; zavaros színén meglátzott az esős napok nyoma.

Éljen a raszt! — zúgott fel az egyhangú éljen, amely a pihenővel és díszbéddelel egybekötött ünneplésnek szólt, amit abból az alkalomból indítványozott Pufi, mint elnök, hogy utunk egy részét megtettük; búcsúztunk a Dunától.

(Folytatjuk.)

A tükör beszéde.

*Egy megtört ember állt a nagy tükörhöz,
S a holdas éjben szólt a nagy tükör:*

*„Az arcot mintha láttam volna már!
Akkor még rózsát hintett rá a nyár,
S mosolygott, vig volt, kacagott...
De vége, vége szállt a nyárnak,
A napsütések ködre váltak,
S a régi rózsza szirmot hullatott.*

*A szembe mintha néztem volna már!
Akkor még izzott, égett benn' a nyár
S szikrát pattogott szemjasan...
De vége, vége szállt a nyárnak,
A napsütések ködre váltak.
A tűznek már csak hamva van..*

*Az ajkat mintha láttam volna már!
Egy másik ajkkal rajt' lokott a nyár
S a vágy beszédes mámore...
De vége, vége szállt a nyárnak,
Elégtek már a régi vágyak.
Hideg az álmok vánkosa!...*

*A szem, a száj, az ajk, a szív, a haj
A nyári fényt elégté oly hamar...
S ki mindig vig volt, kacagott:
Elhalgatott egy őszi délután',
S míg szállt a köd susogva és puhán,
Bezárt egy nyári ablakot..."*

*Az elfáradtnak reszketett keze...
És könnyet szórt a felszakadt sebe.*

MÓRA LÁSZLÓ.

Két ember a gellérhegyi estében...

Írta: Váradi Béla.

— Hitetlenek csak nevésetek. —

A nagy monstrum város, mint egy kormos tűzkatlan gőzölgött a hűvös estében. Forrt benne az élet. A tömegélet tetején halál pillédzett. Százezrek agyveleje, izma, idege, erénye, imája, bűne, szitkozása összekeverve főtt a nagyedényben. Születtek, küzdöttek, kapaszkodtak, emelkedtek, visszaestek, pusztultak benne az emberek. A milliós város munkáinak véres veritéke, dolgozó testünknek izzadsága fantasztikus párává gomolyodott az embert főző katlan felett, s ha a kérlelhetetlen „örökidő“ nem űzi tovább az emberi energia pusztulásának veszedelmes felhőt ez izzadó város felől, még vihartól lehetet volna tartani. A Duna mint jeges borogatás feküdt az izzadt, beteg város koponyáján.

A folyó jobb partján már másképp állt az élet. Alattomosan, sunyin hallgatott a csendesség. Még nem volt sötét s már is aludni készültek az emberek. Kis mosolygós, öreg idöket átél, mégis naiv házikók homályos szemmel szundikáltak a görbe utcákon, csak a túlsó zsvajoldalról átgurult álmatlan, nyöszörgő, emberszállító sárgára festett gépládák csúszkáltak a sineken.

Délután hat óra volt és tavasz elő.

Két ember a sok közül kezét-kézben tartva támaszkodott a Gellér-hegy felfelé vivő korlátjára, nézték a kigyulladt embergözös várost, örültek, hogy egymás mellett lehetnek s a leikifátyol finom boldogságtisztasága széppé varázsolta őket, mint a szentképeket.

A hegyen elbűjt csend pihegése, a folyó partját düböntő élet felszállt, fáradt vízhangja ott permetezett a két ember körül... látták a sötétséget, hallották a csendet, érezték az érezhetetlenségig finom túlvilági szereimet s szinte belehaltak az élet élésébe. Hallgattak, mert hallgatásukkal mindent kibeszélhettek, boldogok voltak, hogy boldogtalanok s félték megszólalni, nehogy a hang elkeresse lelküket ivó szomjas kívánságukat, mint a szél a virág mézét szívó szines lepkét. A két érzékeny szívű ember patyolatleike csordúltig telve volt ártatlan, rossz embert mosolyogtató boldogsággal. Nem voltak hozzászokva, nehéz volt tartani s a korlátra dültek, hogy a hideg vasra tegyék forró szívüket.

A két dagadtszívű ember hangtalanul, érzéseikkel beszélgetett.

— Látod, hogy szeretlek, mennyire téged érzek mindenben te csúnyán is nekem szép különös ismerős ismeretlen ember? Meg tudod-e vajjon érezni leheletszerű isteni foszforba itatott lélkem mennyei tisztaságát? nem fogsz-e félre ismerni, szavaimat úgy fogod-e érteni, mint ahogy ezer férfi közül kilencszáz kilencven kilenc nem úgy értené? Nem fog-e szemed tiszta szerelmem igazságán kinyílni, magadról többet képzelni, testemet szeretni, érte vágyódní, mert akkor szegény balga tucatfiú sajnállak, akkor Isten veled.

Egy sokatmondó kézzszorítás volt a felelet, az asszony a kézzszorításból mindent megértett . . . a fiú hangtalanul a szívével felelt.

— Látom, hogy nem ismeresz, de nem is ismerhetsz, nem tudod s csak sejtéd lelkem értékét. Légy nyugodt én is szívember vagyok, a tested csak annyira fontos, hogy ehozza drága szép színes lelkedet nekem. Lelkem, mint ezerhúru hárfá soha nem hallott csodás melódiát fog dalolni neked, ha szíved szerelme megértően fog címógatni.

Igy beszéltek mély hallgatással.

És az este, mint lábújhegyen besurranó tolvaj észrevétlenül beszókött a világ nagy szobájába, betette az ablakokat . . . sötét lett, a szoba sarkában mint a tolvaj lámpása keresően kutatót a hold. Már jó ideje feküdt a hegyen a sötétség s a két különös ember kezét-kézben, szótlanul állt egymás mellett, mintha két dobogószívű szobor lenne.

Az asszony bátrabb volt . . . megtörte a csendet.

— Te drága, bűnös csodaszép Budapestem, itt vagy előttem, beléd látok, hiába zümmögsz, hiába fénylesz, látom a bűnöd s megborzadok, ha elgondolom, hogy mily rengeteg bűnt, mocskot viszel végbe csak e rövidke perc alatt is.

— De a munka, az izzadás, a lemondás, a szükség, a sok éhes száj kenyér utáni tátogása, a sok véres veríték lemossa a bűnt a bűnösökről — szólt révetegen a férfi s szeme, küzdelmes életének tüzes múltját égette a nő lelkébe. Mondani akart még valamit, de a látványtól elfelejtette . . . természetimádó volt, a villanyfényvel teletűzdelt Duna, a fényben lubickoló sárkány, amint a hegy lábára tekerődött, megnémította a férfit, csak a mozaikos nagy vizet nézte . . . meglátta benne a másvilágot, a boldogságot, az asszony kezét . . . s az asszony kezében a másvilágot érezte.

A férfi nem tudta a nő nevét, a nő nem ismerie a férfit, életükben másodszor találkoztak és a két kéz mégis oly meghittent tartotta egymást, mintha mindig együtt lettek volna, mintha örökre együtt maradnának, mintha egymásnak, egymásért születtek volna. Egy héttel azelőtt ismerkedtek meg szükségből, véletlenül, unalomból. Egy kocsiba szálltak, hosszú volt az út. A fiú szomorúan nézte, amint a tanyák, házak, fák emberekkel a vonat elé kiszaladnak, de a vasszörny szívtelenül elrohan mellettük. Csúnya fiú volt, igénytelen, csak a homloka volt szép, kiabálós, ami megállította a sajnálkozó emberi szemeket s mindenkinek a fülébe súgta, ha süket volt kiáltotta: Nem az vagyok, akinek láttok! Az asszony szépasszony volt, olyan amilyen sok van a világon. Ha hallgatott olyan volt mint a szép átlag asszony, de ha beszélt, arca át-szellemült, szeme ragyogott, ajkán a puha szép pompás szíve csókolódzott, olyan csoda szép volt, hogy az emberek kivétel nélkül szenvedélyesen szeretni vágyták, a beszédét a lánglelkét, a száját s féltékenyek voltak rá, azt kívánták, hogy csak nekik szóljon a szó, csak egy, ne mindenki, csak ő hallgassa, az isteni szép szimfóniát, hódolattal csodálták a szépségek asszonyát, csak az ostobák, a brutális keményfejűek, a szürke kis életrágo emberek maradtak közömbösek.

A fülke tele volt utassal. A férfi és az asszony inkább szokásból, mint akarásból beszélgettek. Mikor észrevették, hogy beszélgetnek, hogy gondolataikat cserélgetik, közösen próbálják megállapítani az élet nehéz

fajsúlyát, a szép, jó, igaz labilis ledérségét, a kujon igazság gazságát, a jólfestett társadalom szalónjának tapétái alatt meglátják az embervértől jóllakott alvó házi rovarokat... észreveszik, hogy egy perc alatt többet beszéltek el egymásnak, mint mások egy élet alatt. Mikor észre vették, hogy mit tettek, hogy egymást megismerték, egymásba láttak, barátok lettek, egymásra találtak az asszony, ki egész életében tudatlannul kereste ezt a férfit, örült és megijedt, visszalépni próbált az ismeretlenség nyugalomába, de a fiú esdeklő szeme, a megtalált kifáradt lélek nyomorúsága sajnálkozást ébresztett benne, megsajnálta a csúnya fiút s megengedte, hogy másodszor is találkozhassanak, de utoljára.

Itt találkoztak másodszor is de nem utoljára.

A Duna szeszélyesen neki loccsant a parti kőlépcsőknek, a víz-cseppek sírása felhallatszott hozzájuk. A hegyre rárakódott a sötétség, fekete volt minden, csak a két fehér lélek ártatlan érzése foszforkált láthatatlan túlvilági finomságban.

— Most már érdemes élni, szenvedni, tűrni. Érzem, hogy csak most születtem, eddigi életem életet élő halál volt, cél, boldogság nélkül. Rád gondolni, téged várni, látásodért szomjúhozni, szenvedni, kínlódni, ünneppé avatni minden találkozást, tégedet látni a rügyedző fában, a nyíló bimbóban, színben, dalban, vágyban, milyen szép is ez a csúnya élet — s a fiú boldogon fellelegzett.

A két egymásra talált lélekember hiába volt egyedül, még arra sem gondolt, hogy megcsókolja egymást. Örültek, hogy egymásra leltek, hogy szívükben egymáséi lettek. E nem mindenkinek megadott mennyei boldogságban észre sem vették, hogy testük van, minden érzést a lelkük követelt s a hold, az élet ezüst temetője jószíviuen felhők mögé bújt a két kinyíló boldog élet elől. A Gellérthegy téltől megtépázott fái, bokrai elnyílt cserjéi mintha kivirágzottak volna, illatos, virágos hódoló csokorra zsugorodtak össze a két nagy lélek előtt. A nő lelkének virágával volt tele a világ. A férfi mámorosan nézte az asszonyt, a zokogó-nevető várost, sokat szenvedő szíve melléből tenyerébe csúszott, ott lüktetett újja hegyén. A csodaasszony lelkének szavát hallotta a holdas folyam milliárd vízcseppjének susogásában, az asszony szerelmes szellemét pihegte a szent hegy, szívének tiszta aromáját rezegte a levegő, ujjongva táncolt a sok lámpafény a sikos Dunán, mert a csodaasszony a csúnya fiút szerette. A fiú érezte, hogy Ő lett a mindene, földje, ege, csillaga, nap-sugara. Szeretett volna szerelmet szavalni, — de érezte, hogy ez görömba sértés, nem ide való banalitás. A férfi s az asszony boldog volt... nem tudták, hogy e pár perc az élet, vagy a hosszú élet lesz e pár perc kálváriája, nem törődtek semmivel, mert boldogok voltak, eszük szívükbe fulladt, kezét-kézben tartva látták a gyönyörű mennyországot. A férfi csak akkor eszmélt fel, mikor lelke a hegytetőről a mélységbe zuhant és a kőkockákon ájúlva terült el.

— Menjünk, mert késő lesz és tudod, a férjem... prózai ember.

Amikor a férfi egyedül maradt érezte, hogy csak a lelke él, csodás valóságában egyedül csak ő él, teste lelkének temploma lett. A nagy világ összezsugorodott, a boldogság végtelenségéig tágult és büszkén, mint egy világot nyert hadvezér fűtyörészve ment haza szegényes, négyszáz-ezer koronás hónapos szobájába. Nem vacsorázott, mert nem volt pénze, de érezte, hogy övé az egész világ s örült roppant gazdagságának.

Utolsó római levél.

Királynőm!

A legendák titokzatosságát tömített Villa Borghese kopott, komor falait vén ciprusok ezrede örzi körös-körül. Az idő szeszélye által megtört, még ma is a tegnap kéjben úszott pompáját hirdető palotacsoporozat úgy fest az öreg törzsek lombozata között, mint börtöne ablakán kitekintő, múltjáért bűnhődő fogoly.

A vén ciprusok ismerik a titkot s talán azért állanak oly mozdulatlanul a végtelen, kék szemhatáron, az izzó sárga szirtek fölött. Fakó törzsük olyan, mintha a végzet fekete hollószárnyai volnának. Némaságukban benne van az a mysticismus, melynek aranyágyas szülőhelye s koszorús sírkertje a komor falak mögé van rejtve. A tegnap emlékeinek süvítő szárnycsattogásait hallom a levegőég azúrjából. Megremegek... itt a múlt éli jelenét — innen menekülnöm kell.

Szemem tovakalandoz. A titokzatos múltját hirdető Villa Borghese mögött, smaragdos réttérászokon, amelyeknek a buján virágzó oroszlán-száj halk aranydísz ad, itt is ott, szertesztét sórtán, mint ezüst díszben tündöklő fellegek, emelkednek az olajfák koronái. Egy közülük, egy öreg, egyedül álló, oly klasszikusan nemes formájú, mintha gyakorlott művész-szem teremtette volna. Halk, tenger felől fujdogáló szellő rázza leveleit s a törzs oly kimért lassúsággal ing, mint a St. Pietro Basilica Ave Mariát kongató nagy harangja. Halk szellő s mégis oly erős ebben a csöndben, ebben a magasságban, hol minden a tenger végtelen messzeségéből jő és a levegőég azúrjának végtelen messzeségébe tűnik.

Távolban, ahol már az olajfák egyetlen szürke felhőgomolyba vesznek, itt-ott egy-egy düledező házikó, apró, fehér, piros, mintha gyermekjáték lenne. Ablakaik — mint szerelmeséről álmódó ifjú szemei — lecsukva várják a terpeszkedő alkonyt. Az örök világító fáradt sugarai oly pompás színharmóniába öntik a vidéket, hogy az ember azt képzei, hogy Raffaello képét csodálja. A tarka kis házikók közül szerényen tűnik ki a fehérre meszelt, csonkatornyú kicsi templomocska. Körülötte pálmákkal s törpe narancsfákkal pompázó kert. A felhőgomolytól jobbra kőbányák sárga falai s ahol a hegyek már meredekebbek, fekete gyapjas erdők; még tovább alkonyi verőfényben tündöklő ibolyaszín magaslatok, ahol már minden egybefolyik. Végre, homályba burkolódzva, a legfinomabb ibolyakétség fölött, az örök fehérség magasságában, vakítóan fehér hóval fedett hegyormok néznek rám lenézően. Én gyarló semmisség s te fenséges örök időt hirdető sziklabérc...

A nap utolsó szemléjét tartja e tájon s én ismét újat látok, újat hallok. Messzi mélység, zúgó morajlás... csodálattal vagyok telve... hisz ez a tenger, a végtelen víztömeg. Így nem láttam még a tengert. Tejes kék az alkonyi verőben; szélről fehéren fodrozott a megmérhetetlen mély víz táján fehér porában teljesen egygyé folyván a látóhatár végtelenül finom, fehér-kék fényességével. S csak ott, ahol a nap ezüst glóriaként pihen fölötte — talán benne fürdik, oly közel van hozzá — ott terül el az óriástenger haloványan izzó színezüstje, melyből eltűnt immár minden békesség. A végtelen part szirtjeinek szélső peremén

nem szűnik meg csillogni az odatóduló szabad hullámok tajtékoszórója, melyek mint fehér holló szárnyai, úgy csapkodnak a mogorva part tövéen. A haragos hullámok milliója egymás hegyén-hátán rohan a part felé, hogy ott visszaverődve, visszaballagjon a tenger végtelenségébe. Néhányan közülök a messzeségből jövő kis vitorlást ringatják — mint szerető édesanya gyermeke bölcsőjét. — Játszanak. Elbűvölve nézem e képet Királynőm. Most ért egy ezüsttömeg közepébe; a Nap utolsó sugarát árasztja rá s ime a kis vitorlás is olyannak látszik, mint a tenger ezüsfoltja. Talán ez az örökké csillogó napálom bolygó hollandija, mely csak ilyen alkonyi órákban tűnik elő a tajtékozó habokból, midőn az emberi szem ereje alig bírja már az ezüstös fényt ég és tenger közén.

Eltűnik már az utolsó napsugár, alkony fekszik a tájon. A lángvörös égbolt mosolyogva tekint vissza. Hagyom eltűnni ezt az egész ünneplő, csendes képet, a fehérre meszelt templomocskát a kerttel s csonka tornyával, az ezüstöskék tengert, a napálom bolygó hollandiját s visszaballagok a fekete ciprusok alléjába, hol az örök várost látom majd nyugvóra térni. Bár nem itt születtem s nem ismerem csacsogó gyermekkorom óta a Pinció magasztos érzelmeket termelő paradicsomát s nem itt vallottam be minden nagyságot felülmúló szerelmeimet, mégis úgy érzem Királynőm, mintha alkonyi órákban mindig itt bolyongtam volna, ültem volna a ciprusok tövéen s hallgattam volna az öreg fák édes meséjét; mintha mindig innen szemléltem volna a messze, messze, mélyen búbájosan kék mindenséget, hallgattam volna a mandolinok és gitárok csodás zenéjét s az ábrándok mennyországába ringató olasz dalt; mintha mindig innen gondoltam volna rád s röpitettem volna hozzád sóhajaim ezreit. A Rómában töltött hat nap alkonyi óráit legtöbbször itt töltém. Szerettem hallani a ciprusok és pálmák susogását, mert mindig Rólad beszéltek Királynőm. S amikor a St. Pietro Basilica öreg harangjai megtörvén az esti csendet, Ave Mariát kongatott, itt kulcsoltam gyermekiesen imára kezemet, hogy Te érted s hazámért imádkozzam.

Ide mégegyszer elfogok jönni, de akkor ketten, Veled fogok imádkozni meggyötört hazánkért.

Ma utoljára vagyok itt. Könny szökik szemembe, hogy búcsúziom kell e helytől. Tovább hív az élet útja. Oly jól esik sírni . . . Nem hallom többé a ciprusok meséjét, a szívbe markoló harangkongást, nem látom többé az édenkertet, hol oly boldog voltam. El kell mennem a vén világvalóság újra megragadása, új birtokba vévése után.

Ma utoljára látom így magam előtt feküdni az örök várost Rómát . . . az elhangzott idő, mi belenyúlik még napjainkba.

Oly kedves ma nekem e város, Bármerre tekintek, minden helyhez valami emlék fűz. Egyikhez kacagó, a másikhoz siró emlék. A Vaticano, a Capella Sistina, Museo di Scultura, Museo Egizio, Galleria degli Arazzi, Galleria delle carte geografiche, Loggie di Raffaello, Stanze di Raffaello, Cappella di Niccoló V., Pinacoteca, Biblioteca Vaticana, Apartamento Borgia örökbecsű emlékeket nyújtó látványossága; a St. Pietro Basilica; a S. Giovanni in Laterano; a S. Maria Maggiore templom; a S. Paulo fuori le mura; a Quirivale; a régi Róma pompáját.

hirdető Colosseum; a Foro Romano; Via Appia; Corso Vittorio Emanuele s Corso Umberto I. secessios palotái; a Catacombe S. Agnese; S. Callisto; S. Domitilla; S. Sebastiam mysticumaikkal; a Sala Sgambatti, hol hangversenyünket tartottuk; a Monumenta Vitorio Emanuele; az angyalvár; az állomás s ez a csodás paradicsommá varázsolt Pincio — ezek mindegyike kiőrülhetetlen emlékekkel termékenyítették meg fásult lelkeinket. Mindegyikhez köt valami, oly jól esik átélni mégegyszer, legalább gondolatban, a benyomásokat s eseményeket.

Királynőm, elmesélek Neked egy pár kedves eseményt az Egyetemi Énekkarok római diadal útjaról.

Még most is kacagok, visszaemlékezem Trieste s az az utáni utunkra. Triestben, mint már írtam is, kb. másfél órát állt vonatunk. Kihasználtuk ezt az időt s ha futólépésben is, mégis körülnéztünk a városban. Mohón szívtuk magunkba a nyújtott tapasztalatokat. Legtöbb időt a haragos zafirszinben játszó, végtelen víz partján, a kikötő forgatagában töltöttük. Fenséges volt a bűnös Adria. Gyermeki bámézkodással csodáltuk az óriási hajókat, melyek mind távolabb s távolabb törték a haragos hullámokat. A hullámok úgy játszottak velök, mint szél a lehullott, zörgő falevéllal. A tenger bámulásában egy zarándoktársunk — pocakos debreceni magyar paraszt — esete zavart meg. Az öreg bácsi lehasalt a móló szélére s egy bögrében vizet meritett, hogy szomját apassza. Mindenki előre kacagott a következményen. Köpködött is az öreg, jó nagyokat káromkodva, midőn szájához emelte. „Te anyjuk, ennek fele se tréfa, sós e’ nagyon!”

Hogy a tengernek mily lekötő ereje van, azt világosan igazolja három öreg basszus kollegánknak a szomorú esete, kik velünk együtt csak körülnézni jöttek a városba. Ők anyira el voltak ragadtatva a látottak furcsaságán és fenségén, hogy elfeledték megnézni óráikat s így visszatértükkor vonatunknak már csak hűlt helyét találták. Kellemes meglepetéssel kezdődött olaszországi tartózkodásuk. Néhány percig nagyriadalom volt szakaszunkban, de ezt rövidesen óriási kacagás váltott fel. Mindhárman nagyon hiányosan voltak öltözködve; erősen tűzött a nap, nem volt szükség mellényre s felöltőre. Pénz sem volt náluk elegendő M... doktor pedig abban a nadrágban ment tapasztalatokat gyűjteni, amelyben fenn feküdt a csomagtartón. Doktor barátunk, kit az élet megtanított takarékoskodni, hogy szövet nadrágját a hosszú úton ne gyötörje, s hogy a csomagtartón — kicsi ember lévén — minél nagyobb kényelemben érezze magát, egész úton egy durva vászonból készült — színére nem lehetett ráismerni, mert volt azon minden színből, csak tulajdon színéből nem, nem merem állítani, de azt hiszem fehér volt valamikor — nadrágot viselt. Ezt a nevezetes ruhadarabot mi kükoricánadrágnak neveztük. Doktor barátunk ebben a nadrágban szállt ki Triestben, nem gondolván arra, hogy így fog majd vizitelgetni Triest vezető embereinél. Örökké hálásak leszünk ezért, hogy magával hozta a kükoricánadrágot. Amint vásárnap tőlük hallottam, réngeteg kilincselés után — közben egyik sem tudott olaszul s így hol németül, hol pedig arc és kéz mimikáival mesélték el szomorú esetüket s kérték utánunk szállíttatásukat — express- gyors- és tehervonaton érkeztek 10 órai késéssel Rómába.

Még ma is, ha szó kerül a kukorica nadrágról, óriási kacagás tört fel mindenki ajkán.

A Triest-Róma után még egy érdekes eset történt. Főhőse Ai... barátunk, kit már azért is érdemes volt elhozni Rómába.

Minden olasz pályaudvaron feltűnő módon szemébe ötlük az utazónak — különösen ha idegen fia — a kijáratot jelző, uscita szó. Ha kinéz az ember az ablakon, legelőször ezt látja meg s csak nagy keresés után, az állomás nevét. Vagy tizedik helyen álltunk már meg, midőn egyik állomáson nagy csodálkozással mondja Ai... barátunk; „En nem értem, már megint uscitában vagyunk!”

*

Róma secessiók palotáira félvárról néz le a 2000 éves Colosseum. Hatalmas bomladozó falai olyanok az est küszöbén, mint egy felkiáltójel. A falak tövén tarka búcsú nép gyülekezik. A Colosseum körül a látni és hallani akarók hatalmas tábora, rendőrkeztől fékezve áll sorfalat. Mindegyik ajkán kérdőjel, nem tudják mi lesz itt. Titokzatos sötétség pihen az öreg falakon, mely fenségével oly félelmet keltős, oly csodás. Gazdagmértetű, oroszlánbögést visszavert falak, könnyes jajtól és vértől áztatott aréna, vértanú vérre éhes oroszlánoktól lakott, istenítélet börtönök, rozsdamart vasrácsaikkal s mámorban úszott nézőközönséget magábazárt páholyok sokasága csodáztatja magát. S mintha szentjános bogarak kergetődnének az estben, gyertyák gyúlnak a zarándokok kezében s majd kétezer halvány láng lobog a titokzatosságban. Megbomlik a sötétség, a Hold is megáll báméskodni s az ezeryi gyertyafény glóriaként övezi körül a négyessorokba fejlődött zarándoktábor végtelen sorát. A kegyeletet adózók arcán a szent áhitat s vallásos hevület, amott a látniakarók táborában a morajló várakozás és kíváncsiság lakozik.

A menet élén fekete kereszt csillog a fáklyafényben, mögötte érsekek környezetében a főhercegi család, majd a püspökök, kanonokok, szerzetesek, esperesek, plebánosok, papok és kispapok sokasága, utána — karigazgatójukkal az élén — az Egyetemi Énekkarok 60 fehér-sapkás dalosa, kiket a férfiak s majd a nők végtelen tábora követ. Minden kézben gyertyafény fohászkodik a szellőhöz életért. Oly fenséges e menet. A néma ajkak most megszólalnak, halk imát morzsol mindenik. Az ima végével, a karigazgató intésére, felcsendül a 60 fehér-sapkás ajkán a fájo ének. „Keresztények sírjátok...” Oly szomorúan szól az ének, úgy sír, zokog a titokzatos estében. A vértanúkat magábazárt falak visszaverik a tömör, művészi akkordokat s száll a dal az örök város felé.

Indul a menet. Lassú lépések zaja elvész az imaszóban. Olyan a menet, mintha temetnének. Feketeség mindenütt, a szél harcát vívja a gyenge gyertyalánggal s végtelen magasságból, mintha szenteltvízzel hintenének, csendes eső hull. A kegyeletadásba belekeng az estharangszó. Olyan a hangja, mint az otthoni harangnak. Épp oly kimértén kong-bong, mintha otthon az akácerdőben hallgatnám. A menet visszaért s most befordul az enyészet morzsolta, messzikornak jáját vissza-

hangzó arénába. Akkor dacos, hitükért halni kész keresztények vonultak fel, most büszke, meggyötört, hazátszerető magyarok. A colossus falak elnyelték az óriás tömeget s tovább hallgattak. Ők hallgattak, de megszólalt a kar s a Pilger Kohr hatalmas akkordjai megrázták az alvó bástyákat. Ma estére nem volt többé nyugalomuk.

Az érzésekkel túltelített dal után, egy kemény hang adta kegyelet s lelkesítő beszéd szívébe markoló szavait kellett visszavernie a világ négy tája felé s fel az Úr trónusához, hadd tudja meg mindenki itt magyarok és keresztények rójják kegyeletüket. Úgy állt a szónok a ledőlő falóriáson, mint hajdan Hunyadi a szírtetőn. Beszéde mindenkit megragadott, a szemek a könnyek birodalmában úsztak.

Ismét intett a karigazgató s most fájo magyar ima zengett a fehérsapkások ajkán.

„Ah hol vagy magyarok, tündöklő csillaga“

„Hiszekegy Istenben, hiszek egy hazában ...“

s nem volt többé száraz szem. Zokogva tört ki mindenki ből, amit eddig titkolva rejtegetett. Büszke, dacos magyar szemek árasztották a könnyút olasz földön. Voltak ott elszakított területnek még igazabb magyarjai, akik most hallották először ezt a nemzeti imát, amit ők, ha nem is ily szavakkal s nem is szépen, de többször s igazabban imádkoztak s fog-nak elimádkozni. Harsogott a messziség a gyönyörű melódiától, rezegtek a falak s dacoltak a szemek, könnytől itatva. „Hiszük és akarjuk Magyarország feltámadását“ zúgta a zarándok tábor minden ajka.

Volt még egy dal, amelytől talán még mindig zúg s rezeg a 2000 éves Colosseum, amely még az óriás tömeg olasz hallgató közönség ajkáról is evivát rabolt el s melyet a Budapesti Egyetemi Énekkarok soha oly hatásosan és szépen nem énekeltek:

A Nem! Nem! Soha! Hatalmas tapsorkán s meg nem szünő éljenzés követte emberfeletti munkájukat. A fáradt s lelkes ifjak nem azért énekeltek, hisz látszott ajkukon, csak imádkoztak ott, e hitükért haltak vér-cseppei felett, Isten közelségében s tanujelét adták a meg nem alkuvának. Méltó jó éjszakája volt e szent napnak e dal. — Ettől a naptól kezdve mindenki ismerte Rómában a fehérsapkásokat; újjal mutogattak ránk s üdvözöltek bennünket. Állandóan menekülnünk kellett az ujság-írók s fényképészek tábora elől, Barátokat akartunk szerezni a magyar dalnak s ezt elértük. Akartunk és tudtunk.

*

Nyárutó pompájában tündöklő, napsugárdús vasárnap délelött csókolta rám báját. Az önmagukat meghazudtoló emberek sokaságotolngott a mindennapi Corso csodás pompája, a Pinció felé. Mindenki mohó élvezetet akart magának biztosítani s jól tudta, hol fogja azt találni. Ki ne tudná Rómában, mit rejt magában s nyújt a Pincio-virág-illatos ciprusalléja. Mennyi szerelmi vallomás, csalódás, boldogság, átok, kaland, könny s hazugság fűződik e csodás sétakerthez. Itt gyűl össze

a római közönség felső tízeze vasárnap délelőttönként, hogy néhány órára is, de újjá szülessen s hogy legújabb divatkreációit a nagyvilág szeme elé dobja. Itt találkozik az egymásért halni tudó reménytelenül szerelmes pár, itt gyűjt magának kalandot a temperamentumos olasz bakfis. Van itt különben időben mindenféle nemzetiség. Sokszor a mindenféle nemzetiség egy személyben van összpontosulva. A mi esetünk is ilyen tény volt e pompás delelőttön.

Nápolyi (ezen előnevet azért kapta, mert beruccant egy éjjel Nápolyba, amiért a nagytiszteletű elnökségtől hosszú orrot kapott) B. . . dr. s longémus Anti barátommal elhatároztuk, hogy vasárnap délelőtt körülnézünk a Pinció sétáló hölgyei között. Elhatározásunkat tett követte s néhány perc multával a Piucio magasztos pálmái és ciprusai között találtuk magunkat. Utunk könnyű volt, mert az emberáradat megkímélt bennünket lépésektől, úgy vittek fel bennünket a lépcsőkön. Néhány percig semmit mondan sétalgattunk s csacsogtunk a mai kornak zűrzavaros állapotáról s a csúnya olasz nőkről. Amint a hatalmas s bámulást nyújtó vízórához értünk, elfelejtettük, hogy miről is beszélgettünk s még a vízórárt is elfeledtük megcsodálni, mert mellettünk egy bájos és nagyon szép kis hölgyike lejtett el a legragyogóbb nyári toalettében. „Figyelőd?” szoltam öreg Anti barátomhoz s a következő pillanatban ketősrendekbe fejlődve ballagtunk utána. Mi sem természetesebb, a finom s kiszámíthatatlan női érzek ezt megérezte s hogy bizonyosságot szerezzen, hátrapillantott s ravasz női kedvességével mosolygott felénk. Mivel annyira éhezünk női szépség után meghocsátható, hogy megkettőzött gyorsasággal követtük nyomát. Nápolyi B. . . barátom minden erejével azt akarta bizonyítani, hogy ilyen szép leányt nem látott olaszországi tartózkodása alatt. Mivel mind a négyen ezen az állásponton voltunk, nem vitakoztunk a dologról, egyhangulag elfogadtuk megállapítását. Egyik úrról a másikra követtük s találgattuk, hogy milyen nemzetiségű. Mindegyikünknek volt valami jó tippje, azonban mind messzi állott az igazságtól. Az egyik fordulónál, hol meglehetősen tolongott a sétáló közönség, szemberültünk üldözöttünkkel. Akaratlanul is mosolyogtunk feléje, mit ő elfojtott kacagással viszonzott. Annyira érdekes nőnek találtuk, hogy vétkeztünk volna, ha meg nem ismerkedünk vele. Kerestük a megfelelő alkalmat, hogy szándékunkat tette formáljuk. Bár Anti barátommal tiltakoztunk a szemtelen odaállítás ellen, de beadtuk a derekunkat. Elvégre nem ismer bennünket senki s ha netalán kosarat kapnánk — gondoltuk — nem volna olyan kellemetlen. Doktor barátunk is hozzászólt a dolgokhoz „Elvégre magyar fiuk vagyunk, a világháboru legvitézesebb katonái voltunk, bizalom az ősi erőben”. Mégis meghátrált, midőn kenyértörésre került a dolog s hátul ballagott longémusz barátommal, miközben Br. . . s én már hangos eszmecserét folytattunk üldözöttünkkel, pardon csak mi beszéltünk, sajnos ő hallgatott s kitörve magából kacagott. Már a Villa Borghese mellett sétáltunk midőn megszólalt s megértően engedett kívánságunknak. A társalgás nyelve nagy probléma volt. Négyen alig tudtunk egy tisztességes mondatot összehozni. Franciául már jobban megértettük egymást. Nagy volt örömünk, amikor tudomásunkra hozta, hogy németül is tud. Pompás; ezután már én uraltam a helyzetet, mert összeszedve minden német tudományomat,

ügy beszéltem, mint egy szolgabíró. Rövidesen egy újabb meglepetés ért bennünket, mert amint mi úgy egymásnak magyarul megjegyeztünk, arra ő egyszer válaszolt, szintén magyarul. Tomboltunk örömlünkben, ezután mi csak magyarul beszélünk hozzá s ő németül vagy franciául válaszolt. Ilyen körülmények között tudtuk meg, hogy egy angol utazónak a leánya. Elmesélte nekünk, hogy Rómában már sokszor tartózkodott s a Pinciot nagyon kedveli. Ide mindig eljön egy pár órára. Az előtt való nap érkeztek ide Egyiptomból. Volt az újján egy érdekes arany gyűrű, amit ott kapott ajándékba. K. b. egy centiméter széles karika alak rajta hirogrif írás. Magyarországon is voltak 2 hónapig. Ezen idő alatt tanult meg magyar szót érteni. Beszéli keveset tudott. Kellemesen töltöttünk el vele egy órát, miután ő hazasietett, mert atyja a közeli szállóban várta. Mi is megelégedetten ballagtunk — kacagva érdekes kalandunkon — a Via Zoccollette háromemeletes palotája felé.

* * *

Október hó 23-án reggel 8^h-kor volt a pápai mise a zarándokok részére. Valami 2000—3000 főnyi tömeg várakozott már negyed 8^h-kor a Piazza St. Pietro oszlopcsarnokában, a Vatikán főbejáratánál, hol hatalmas szál, csinos pápai testőrök álltak őrt. A bebocsátó levél átvizsgálása után, négyessorokba fejlődve vonultunk fel Őszentségének kápolnájába. Volt ott mindenféle nemzetiség képviselve. Mi nem messzire az oltártól állottunk fel szokásos szólambeosztás szerint. 8 órakor hozták Őszentségét hordszéken. A meg nem szűnő éljenzés után, mi a pápai himnusszal fogadtuk. Fenséges és gyönyörű látvány volt. A mise alatt a pápai gregorián karral énekeltünk. Elénekeltük Kereszthy Jenő miséjét „Boldog asszony anyánk“, „Ah hol vagy magyarok“, Himnusz és Hiszekegy-et.

Másnap fogadta kihallgatáson a magyar zarándokokat, mely alkalommal 50 perces gyönyörű beszédet — olasz nyelven — tartott nekünk. Tolmács fordította le Őszentségének jelenlétében a művészi beszédet, melyben a legnagyobb szeretet s megelégedés hangján szólt a magyarokról, kiknek országát bejárván, jó ismert. „Kétszeres öröm tölt el — mondván — hogy e meggyötört magyar nép óriási áldozatok árán is, de meglátogatta az Ő Szentséges Atyját. Áldását adta nemzetünkre, reánk s azokra kiket szeretünk s kikkel gondolatban sokat foglalkozunk. Megáldott minden tárgyat, amit magunkkal hoztunk s mit megakartunk áldatni, Királynőm, akkor állandóan Te voltál eszemben. Mindenkiel kezét fogván, gyűrűjét csókra nyújtva, mindenkit ezüst éremmel ajándékozott meg.

A négy óra hosszú eltartott kihallgatás fenséges volta, kitörülhetetlen emlékekkel ajándékozott meg bennünket.

— Vasárnap délután tartottuk meg a Sala Sgambatiban fényes keretek között sikerült hangversenyünket, hol Róma előkelőségei valamennyien képviselve voltak. Itt énekeltük el — másoron kívül — a szerb megszállott területről jelen volt magyarok kívánságára a Hiszekegyet, mit a fascista induló követett, melyet az olasz közönség kívánságára kétszer kellett elénekelnünk. Műsorunkon Liszt, Erkel, Hubay,

Dr. Horváth, Káldy, Kereszthy, Lavotta, Szabados, Goll, Szabó, Beethoven s Mendelssohn szerepeltek.

A fascista egyetemi hallgatók szövetségétől ajándékozott gazdag szalagdíszes babérkoszorút büszkén visszük otthonunkba.

Királynőm, sokat meséltem Neked. Innen már többet nem mesélek. Búcsúzom e kedves helytől. Isten veletek felejtetetlen ciprusok, ne feledjétek el azt, aki oly sokat itt ült köztetek, aki oly nagyon tud szeretni.

Isten veled Királynőm — Jövök!

Popity Imre.

Láttad-e az Istent?

*Láttál e már kis madárkát
Tavasszal örülve,
Mikor trillázva repül fel,
Fel az azúr égre?*

*Láttál nyíló rózsabimbót
A naptól feselve,
Mikor halkan harmat hull rá,
S kitárul a kelyhe?*

*Láttál csergő patakocskát
Sietni a völgybe,
Hol hű szeretője várja,
Titkon, elepedve?*

*Láttál e már kicsi méhet
Szállni a virágra.
Szerelmesen rátapadni
Mézet szívni, vágyva?*

*Láttál szerelmes, fehér lányt
Várni kedvesére,
Kezét, két liliom szárat
Szorítani szívére?*

*Láttál erdőt ezüst fényben,
Hallottad a csendet?
Néma, tiszta áhítattal
Megtelt e a lelked?*

*Te lángoló szép Szerelem,
Patak, erdő, minden,
Szépség, fiatalság, Élet,
Benned van az Isten.*

PESTÉNYI GIZELLA.

INNEN-ONNAN.

Mihály László: *Hazavágyom.* (Versek, 1923-1925) Ez Erdélyből hozzánk szakadt költő, noha még most is egészen ifjú: rég nem ismeretlen a versolvasó közönség előtt. Harmadfél esztendeje már az alábbi sorokat olvassuk róla az *Erdélyi tizenegyek* kötetét bíráló *Napkelet* c. szépirodalmi folyóirat szemléjében: „Mihály László a kötetnek tán legértelmesebb költője. Önnálló, közvetlen, s tárgyai is változatosak. Nyelve egyszerű és erőteljes.” — Verseinek első gyűjteményes kiadása 1923-ban jelent meg Kolozsvárott *Hóvirágok* címmel. Egy-két szebb verse teljesen változatlanul átkerült ebből mostani kötetébe is. Nagy, feltűnő változásokat nem tapasztaltunk a két versesfüzet között; apróbb és a fejlődés szempontjából figyelemreméltó eltéréseket azonban észlelhetünk, még pedig a *Hazavágyom* c. kötet javára. Érzelmek intenzitásukban, teltségükben nyertek és határozottabbá váltak, amihez a külső és belső forma szempontjából való tökéletesbülés járul. Megszólalása is merészebbé, változatosabbá lett; igaz: néhol veszített a *Hóvirágok* kedves közvetlenségű, lágyabb hangjából, amellyel ifjú vágyainak, érzéseinek szertelenségét, hiszékeny nagyot akarását helyenként oly vonzóan tolmácsolta. Különösen áll ez az *Erdély fia szól* c. ciklusára. Nem született „harci igrícnek“, pedig úgy érzi: szükséges a „harci kobozt“ is megszólaltatnia, mintegy a sovizmus melletti vallomástétel kedvéért. Ez a pszichológiai szükség készteti néhány oly vers megírására, amely az ő költői strukturá-

jának idegen ihletforrás. Innen érthető, hogy noha ezen versei is — miként a legtöbb — igaz lelki szükségletből és őszinte érzésből fakadnak; még nem eléggé közvetlen hatásúak. Ilyenkor érezzük erősen *Gúnyol az, aki dicsér* c. vallomásának igazát:

„Amit adtam s adok, - csekélység,
Hozzám méltatlan gyöngé szikra.“

Irredenta-ízű versei a kifezések nagyotmondása ellenére (néhol pedig hétköznapiasságuk miatt): nem mondanak annyit, nem tárnak fel olyan mélységet, amilyent Mihálytól elvárnánk.

A *Petur kesereg* című éneke például — akár mennyire őszinte megbotránkozás táplálja is — hidegen hagy, nem élvezhető. Viszszariaszt e tőle elűtő póz, jogos fölháborodásának nem szerencsés megnyilatkozása, durva kiszólások, szitkok rég megszokott formában való kitergetése. De a versélvezők öröme: e nemű versei kis hányadot képviselnek a művészibb értékűekkel szemben.

A fent említett versek főgondolata, — az erdélyiek hitvány sorsa és megpróbáltatásai, általában az újabbban erősen kiéleződő erdélyi problémához tartozó asszociációk, — a *Hazavágyom* c. prologusban csendül fel először, hogy aztán vörös fonalként végighúzdjon jó egynéhány darabon. (*Erdélyi karácsony, Erdély fia szól, Egy késő hún regős dalol, stb.*) Ezen — elég tisztán látó — politikai tartalommal bíró versek önérzetes, keserűn dacos hangjánál jobban szívhez szólnak azok a költeményei, melyeknek stílusa a csendes búslakodáshoz, a hazát féltő csöndes megilletődéshez, az Er-

délyre gondoláskor beálló elérzékenyedéshez símúl. Ilyenekül idézem: *Nálunk, Mekkám: Kolozsvár, A karácsonyfiacon* és a *Tabáni tavasz* címűeket, mint amelyek a legsikerültebbek közül valók.

Költőnk művészi kvalitásának legszerencsésebb hordozói azon kisebb versei, melyekben a szerelmi érzéstől, dicsőségvágytól föltámadott örömet és kínját dalolja, nyelvének színes közvetlenségével, sajátos bájával. (A *táltos ló gazdája, Jaj! etc.*) Itt tapasztalható felőtlibben a minden hasonló lélekkel közös természetszeretete is. E témakörben mozognak főképp a *Ki vagyok?* ciklus tagjai, de akad *A száműzött üzen* ciklusban is számtalan szép.

Szerelmi dalainak legtöbbször vagy a kielégítetlen vágyakon busong, mint pl. *A nyár koporsója után*, melyben fájlalja

„... az időt, mi elgördült mög. rván,
S a csókotad. kedves, mi elmaradt.”
vagy pedig arról panaszkodik megható szomorúsággal, hogy kedvese odahagyta, megtagadta:

„Magától ellőkött csalán a kedves,
S már érzem zord fagyát a tél. hónap
S fele tem gyásznap rüt hollója repdes.
(Halk őszi ének.)

Néha keserű öngúnyal igazat ad eltaszítójának, amely alatt azonban a mélyebb megértés hiányának, sorsa meg nem érdemelt mostohaságának átértett kínja lapang. (*Szegénylegény nótája, Száműzött üzen, Az fáj csak... , Halál: a reménységem.*)

„Velem ki is törődnek,
Itt hagynak magán. omban vesztég
Kincseimről ki fog beszélni?

„Nyomtalanú síromba visznek”

— írja egyik versében.

Hogy mit jelent számára a hű, megértő kedves, azt két remek dalában érzékíti meg az olvasók számára: egyik a *Novemberi virág-*

ének c., a másik az *Azt hittem ...* kezdetű.

A hozzá méltatlan életre céloz még a bohóc szánandó szerepéről éneklő ügyes, összefoglaló verse is; míg egy másik versében (*Új Midas*) szörnyű magárahagyottságának, nem teljesülő vágyainak okára vél bukkanni: átkozott, szerencsétlen természetében.

Gazdag, változatos Mihály László lírája, mert hisz a hazafias érzés, szerelmi- és dicsőségvágy által sugallt verseken kívül, találunk kötetében érzelmmel teli költői leírásokat (*Erdélyi énekes Budáról*), hangulatos életképeket (*Téli temetés falun*), szép elgondolási allegóriákat, stb.-t, mégis — véleményem szerint — hasznára válnék, ha modern költők verseivel szorosabb barátságot kötve: költészet e nemű színekkel és hangokkal is gazdagodnék. Megerősít e hitemben a szerző *Vitorlás halászhajón* c. gyönyörűen megkonstruált és a lelkében izzó hangulatanyagot igen sikerült módon megérezkítő költeménye, amelyen kissé érezhető az Ady tanulmányozás.

Végzetül még egy vonzó hatású költeményét említem fel, amelyben az ősei lelki örökségét regisztrálja, hogy válaszolhasson az agyában támadott kérdésre: *Ki vagyok?* Választ a vers utolsó két sora nyújt:

„Talán mint harcok kürtöse halok
Vagy mint egy asszony gyöngé [meg,
[Trubadur]a.”

Napjaink irodalmi életének egyik avatott kritikusaival egyetértve: magam is (jobban) inkább kedvelem, ha anyai örökét követi, aki „Édes dalt pengetett egy méla hárfán.”

BONC.

(Fenti verseskötet megrendelhető)

szerkesztőségünknel 25.000 K-ás árban a szerző sajátkezű aláírásával).

Kemény György: *Vas András* (Verses mese a vándormadarakról tizenkét részben. Detroit, 1926.)

Vas András a Vay Árpádék tanyján csikóslegény, aki a fiatal földes urat, mert az a mátkája, Sári körül forgolódik, megveri. Emiatt el kell bujdosnia hazulról és a fiatal, vérig sértett gazda hiába keresteti zsandárokkal, nem talál rája. András egy szegény vályogvető emberhez, Tónihoz kerül, akivel együtt elmegy kubikosnak. Itt nagy hírnevet szerez az egyszerű emberek között az erejével és a nehéz munka között támadt az a gondolata, hogy kimegy Amerikába, ott könnyebben élnek az emberek. Az utra, volt számadójától, a jószívű Márton gazdától kap pénzt.

Közben a mátkáját is el üldözi a Vay fiu hazulról, mert nem akar az övé lenni. Ez Andráshoz menekül, megesküdnek és együtt mennek Amerikába. Egy Búrge Áron nevű ember révén bejut egy bányába, ahol ereje és ügyessége révén nagyon megkedvelik, szorgalmával pedig csinos vagyont szerez. A gyermekek számával a gazdagság is gyarapodik. A régi gazdája, Vay Árpád otthon tönkremegy, szegényen az is Amerikába menekül; Vas András találkozik a koldussorban levő emberrel, magához veszi, mint gyermekei tanítóját. Mikor sora még jobbra fordul, az öreg számadóját, Mártont is kiviteti Amerikába, ahol Vay révén megtanul írni-olvasni és megszereti az új hazát. Vay végül is úgy rója le háláját volt csikósa iránt, hogy mikor a háza kigyulad, annak gyermekeit kimentti az égő épületből, míg maga odavész. Vas András, aki már régen megbó-

csájtott üldözőjének, őszintén megsiratja a többi magyarokkal együtt a megjavult ellenséget.

Ez a meséje a detroit-i papköltő verses elbeszélésének. Amint látjuk, minden romantikussága mellett is elég szimpla és nem egészen egységes történet, ami nem mentes sem tartalmában, sem kifejezésformájában, Arany János hatásától. Mint költői alkotás, nem nagyértékű, mert nélkülözi a mérésröptü költői invenciót, részleteiben elnagyolt, irányában erősen tendenciózus, valóságos himnusza a hazáját hűtlenül elhagyó ember cselekedetének. Verselése — bár Kemény Györgytől nem lehet eltagadni a technikai ügyességet, ami csattogó rímekben jut kifejezésre — nem önálló, alexandrinusa, a Toldi alexandrinusainak a pendantja, költői kifejezésformái, szóképei, gondolatalakzatai, hasonlatai mind-mind erősen magukon viselik Arany János elhatározó hatását.

Mindezek ellenére az Amerikába szakadt magyarságra megteszi a maga hatását, mert hiszen azok többé-kevésbé nélkülözik a magyar költészetet. Annál is inkább olvasott könyv ez ott, mert az ő életük problémáival foglalkozik.

Mi óhazai magyarok is fedezhetünk fel benne számos szépséget. Megható érzékenységgel nyilvánul meg benne az amerikai magyaroknak a régi haza iránt érzett őszinte szeretete és epizódjaiban, népszokás-leírásaiban, lélektani okfejtésében ki-ki csillan a költő nem mindennapi tehetsége.

Epikai irodalmunknak amúgy is gyengén virágzó mezején határozottan figyelemre méltó ez a munka.

SYGA.

Az Auróra Kör értesítője
1925-ről. (Szerkesztette: Tóth L.

főtitkár.)

Egy csendben és ifjú emberek-nél szokatlan kitartással, dolgozó társaság önzetlen munkájáról ad számot a *Császárság Elemér* elnöksége alatt álló Auróra Kör idei értesítője.

Attekintést nyújt ennek a nemzeti szellemtől és hazafias moráltól áthatott egyesülésnek a keletkezéséről és egész történetéről, — ami ha egyelőre nem is gazdag országgraszoló sikerekben — de kétségtelenül magában rejt, mint ígéretet, a nagyhivatású jövőendő csiráját.

Figyelmet érdemel benne agilis és tehetséges alelnökének, *ifj. Zulavszky Andornak*, a Széchenyi-Madách—Jókai-centennáriumakor mondott, mind tartalmi, mind formai tekintetben talpraesett beszéde sok más, főleg üdvözlő beszéddel együtt.

A fiatal egyesülés ezévi értesítőjét — ha nem csalódunk — egy dicsőségesebb jövőjű társaság első zsongéjének kell tekintenünk, amit bizonyára követni fognak a jobbak. SYGA.

Ifjúsági élet.

Hangverseny. A főiskolai ifjúság énekara március 6-án az aulában jólsikerült hangversenyt rendezett, amelynek a műsorán az énekkar precizen előadott négy számán kívül *dr. Veress Endréné* hangverseny énekesnő, *Peschkö Zoltán* orgona, *Seres László* és *Veress Sándor* zongoraművészek, *Bálint Árpád* énekművész, valamint hegedűtrío és szavalatok szerepeltek. Az est mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben fényesen sikerült. Felülfizettek a következők: Papp Ferencné 20, Hofbauer Ala-

dár 20, Sólyom János 15, Görg Baba 20, Balazs Józsefné 50, Ifjú Sebőné 50, N. N. 10, Nehéz Kató 35, Tömény Klára 10, Baumgartner Alajos 15, Kundrum Mária 100, Szalay Hedvig 50, Jávor Albert 25, Lux Gyula 50, dr. Frank Antal 30, Kölczer Lajosné 25, Kölczer Erzsike 25, Kedves Miklós 40, Szöllőssy Vili és Haraszthy Olga 30, Lumprits Erzsike 15 ezer koronát, akiknek ezuton mondunk hálás köszönetet.

Székely irodalmi est. A „Bontod“ B. E. március 13-án tartotta évenként szokásos irodalmi estjét, ez alkalommal azt teljesen az erdélyi irodalom és erdélyi élet méltatásának szentelve. Az estély fényét és jelentőségét rendkívül emelte, hogy az ünnepi beszédet „Erdély lelke“ címen *dr. Imre Sándor* egyetemi tanár. ny. államtitkár tartotta, aki gondolatainak mélységével, újszerű, a hallgatóságot teljesen lebilincselő okfejtésével és magával ragadó szónoki orgánumával felejthetetlen élményt szerzett a termet szorongásig megtöltő, főleg erdélyi közönségnek. A megjelentek melegen ünnepelték az illusztris előadót. A műsoronezenfelül *dr. Csanády György* és *Mihály László* erdélyi költők, *Tamási Áron* és *Kovács Dezső* erdélyi írók szerepeltek. Előbbiek személyesen olvastak fel költeményeikből, utóbbiak novelláit *Domokos Pál Péter* és *Popity Imre* interpretálták. A magasnívójú est értékességéhez nagyban hozzájárult *Dobos András* énekművésznek *dr. Kacziány Ödönné* zongorakíséretével előadott eredeti székely dalaival, valamint a főiskola énekkarának hazafias és székely darabjai.

Ezen az estélyen szintén sokan gazdagították a főiskolai sajtóalapot: *Dr. Imre Sándor* 100, dr.

Littke Aurél 50, dr. Erdélyi Lajos 30, Lux Gyula 50, dr. Frank Antal 30, Baumgartner Alajos 20, Sztankó Béla 20, dr. Závodszy Levente 20, Répay Dániel 10, Szalay Tivadárné 10, Hofbauer László 20, Katona Aranka 20, N. N. 20, Járossy Margit 10, Jávor Albert 25, Gyulai Tihamér 10, Székely Károly 20, Balázs Józsefné 50, Riener András 10, N. N. 10, Dobos János 30, Faber 30, Gyurjács Endre 10, Sólyom János 10, dr. Csanády György 20 ezer koronával. Hála-san köszönjük.

Utolsó teaeestélyünk. Utolsó teaeestélyünket március 7-én tartottuk a szokott helyén a Budai Polgári Kaszinóban. Bár bőjt időre esett, a terem ennek ellenére is teljesen megtelt a legdisztingváltabb társasággal. Mindenki a legjobb hangulatban töltötte el az estét és a végén csak azon sajnálkozott, hogy ez az utolsó alkalom, a körünkben való szórakozásra.

Leventeavató. A „Botond” B. E. leventeavató díszülése — nagy és előkelő közönség előtt — március 21-én délelőtt zajlott le a főiskola aulájában. A termet erre az alkalomra irredenta dekorációkkal látták el, ami csak mélyítette az ünnepszerű ülés megragadó hatását. A „Hiszekegy” eléneklése után *Domokos Pál Péter* ifjúsági vezér felavató beszédet tartott az új leventékhez, akiket felhívott és intett a közös, szét-húzást nem ismerő munkára, a törhetetlen magyarságra és egymás megbecsülésére. Majd — mi-közben az énekar halkan a Him-nuszt énekelte s a zászlókat meg-hajtották — felolvasta a megren-dítő eskümintát, amit az újleven-ték érces hangon ismételték utána. Ebben a magasztos pillanatban mindenkinek könny szökött a szemébe és a lelkekben végigszántott a hargitai hegyek szele, ami a

szörnyű rabságból messze sikolt. Az újlevanték nevében *Vaddsbéla* válaszolt talpraesett beszéd-ben, amikor is hitvallást tett eljövendő feladataik lelkiismeretes megoldására. *Kovács László* és *Soós Tihamér*, újlevanték irredenta költeményeket szavaltak, majd *dr. Gyulai Agost*-nak, a bajtársi egyesület magiszterének *Szalay Gyula* megindító beszéd kíséretében átnyújtotta a bajtársi díszjelvényeket, mint olyannak, aki szívének egész melegével és atyai jóindulatával érdeklődve ügyeink iránt és támogatva törekvéseinket, a legnagyobb mértékben kiérdemelte azokat. A könynyekig meghatódott magiszter szívből fakadó szavakkal köszönte meg ezt a megkapó figyelmet és mindenkori jóindulatáról biztosította a bajtársakat. A minden részletében építő erejű ülés a Szózat eléneklésevel ért véget.

Tisztújítás. Az évenként hagyományos és szükséges tisztújító gyűlésen, (március 24-én), amelyen *dr. Gyulay Agost* magiszter, *dr. Frank Antal* és *Szabó Gábor* professzorok, mint patronusok is megjelentek, a bajtársi egyesületbe tömörült ifjúság új vezérseget és tisztikart választott. Az új vezér: *Szakál János* (magyar, ny.-tört. tud. szcs.), alvezér: *Szipkay Sándor* (math.-fizika), nádor: *Schuchs Karoly* (magy.-tört.), I. íródeák: *Jancsó Sándor* (magy.-tört.), II. íródeák: *Vigh Endre* (magy.-tört.), kincstáros: *Gyürkó Barna* (math.-fizika), Petőfi-törzsfő: *Tóth Miklós* (magy.-tört.), Lóczy-törzsfő: *Tóth László* (földr. term.-rajz.) Bolyai-törzsfő: *Jankovics Miklós* (math.-fizika). A gyulaszék elnöke: *Boér Miklós* (földr.-term.-rajz), Földvézsmester: *Benedek Lajos* (földr.-term.-rajz).

Isten áldása legyen az ujonnan választottak munkáján!